Käsikirja

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten psykososiaalinen tukeminen perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Kotouttaminen.fi
Integration.fi

Käsikirja

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten psykososiaalinen tukeminen perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä

Työ- ja elinkeinoministeriö
Kotouttamisen osaamiskeskus
PL 32, 00023 Valtioneuvosto
Puh. 029 516 001

TEM oppaat ja muut julkaisut 8/2017
ISSN 2342-7922 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-327-273-6

Sisällys

Esipuhe **6**

1. Johdanto **8**

2. Uuden asiakkaan saapuminen ja vastaanotto asumisyksikköön **9**

2.1 Omaohjaaja 10

2.2 Positiiviset kokemukset opiskelusta luovat uskoa tulevaisuuteen 11

2.3 Harrastusten merkitys 11

2.4 Varoitukset ja sanktiot 12

2.5 Huolen herääminen ja asian puheeksi ottaminen 12

2.6 Lapsen ääni kuuluviin 13

3. Lapsen ja nuoren kehityksen ja hyvinvoinnin tukeminen asumisyksikön arjessa **15**

3.1 Arjen toiminnan tukeva ja parantava merkitys 15

3.2 Kiintymyssuhde lapsen kehityksen tukena ja turvana 16

3.3 Kehityksen ja myönteisen minäkuvan tukeminen 18

4. Psykososiaalinen tukityö **20**

4.1 Mielenterveys 20

4.2 Trauma ja stressi 22

4.3 Psykososiaalinen tukityö perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksikössä 23

4.4 Psykoterapia 25

4.5 Psykososiaalisen tuen mallinnus asumisyksikössä 26

5. Traumatietoinen organisaatio **27**

Liitteet **29**

Lähteet **58**

Esipuhe

Ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina tulleille alaikäisille perheryhmäkoti ja tukiasumisyksikkö ovat keskeisiä kasvun ja kehityksen ympäristöjä. Psykososiaalista tukea tarjoava toiminta auttaa lasta ja nuorta eteenpäin uudessa ja haastavassa tilanteessa. Traumatietoinen hoiva voi tukea alaikäisen toipumista niistä vaikeista kokemuksista, joita hän on elämänsä eri vaiheissa mahdollisesti kokenut.

Tämä käsikirja on tarkoitettu henkilöille, jotka työskentelevät ilman huoltajaa olevien alaikäisten parissa perheryhmäkodeissa tai tukiasumisyksiköissä.

Käsikirjan teksti pohjautuu suurelta osin Oulun vastaanottokeskuksen alaikäisyksiköiden psykososiaalisen tuen käsikirjaan (2012), jossa käsitellään alaikäisten vastaanoton psykososiaalisia näkökulmia sekä teoreettisesti että käytännöllisesti. Tämä uudistettu käsikirja on tiivistetty ja perheryhmäkoti- ja tukiasumistoimintaan sovellettu ja toimitettu versio tuosta mainitusta tekstistä. Lisäksi uudistettuun käsikirjaan on lisätty joitakin liitteitä ja kaksi linkkilistaa tiedon lähteille. Tekstin toimittamistyön ovat työ- ja elinkeinoministeriössä tehneet erityisasiantuntija Anne Alitolppa Niitamo ja suunnittelija Marianna Kellokoski.

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus kiittää lämpimästi Oulun vastaanottokeskuksen alaikäisyksikön työntekijöitä Liisa Saarelaista ja Kaisa Kantolaa mahdollisuudesta käyttää tekstiä tämän oppaan perustana. Kiitos tulosaluejoihtaja Olli Snellmanille luvasta käyttää hänen kirjoittamaansa teoreettista osuutta myös tämän käsikirjan perustana. Johtaja Sirpa Timonen-Nissi Pudasjärven perheryhmäkodista on tarkastanut tekstin sopivuuden perheryhmäkoti- ja tukiasumisyksikkökäyttöön ja tehnyt tarvittavia muokkauksia. Ohjaaja Tatu Iisakkilan kautta olemme saaneet monia käytännöllisiä materiaaleja, joita on kehitetty Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodissa. Saman yksikön vastaava Tiina Punta-Uhmavaara on arvioinut tekstin sopivuutta perheryhmäkotien käytännön työhön. Lämpimät kiitokset myös näistä.

Käsikirjan tavoitteena on vahvistaa alaikäisten asumisyksiköissä työskentelevien osaamista psykososiaaliseen tukeen ja traumatietoiseen työskentelyotteeseen liittyen. Lasten ja nuorten kasvun, kehityksen, koulutuksen ja kotoutumisen tukeminen on perheryhmäkotien ja tukiasumisyksiköiden ydintoimintaa. Toivomme, että käsikirja omalta osaltaan auttaa luomaan tähän toiminnan ytimeen kaikkia työntekijöitä sitovan yhteisen perustan ja jaetun ymmärryksen. Käsikirjassa on myös liitteinä malleja esimerkiksi alkuinfoa, omaohjaajatoimintaa ja asuinyksikön sääntöjä varten. Nämä liitteet on tarkoitettu malleiksi ja kehittämispohjiksi esimerkiksi uusille asumisyksiköille.

Lapsissa ja nuorissa on toiveikkuutta, voimaa ja vahvuuksia. Luomalla luottamuksellinen suhde henkilökunnan ja alaikäisen välille voidaan vuorovaikutuksen avulla rakentaa uutta perustaa elämälle, jonka monet tukipilarit ovat kadonneet. Lapsen tukeminen tarkoittaa säännöllisen ja ennakoitavan arjen rakentamista, se tarkoittaa hyviä kokemuksia ja hyvinvointia tuottavaa, ongelmia ennaltaehkäisevää toimintaa, mutta mahdollisesti myös korjaavaa hoitoa asuinyksikön ulkopuolella. Tärkeintä on avoin ja arvostava suhtautuminen ja alaikäisen näkeminen lapsena, jolla on omat oikeutensa.

Helsingissä 25.6.2017

Anne Alitolppa-Niitamo

1. Johdanto

Suomi on sitoutunut noudattamaan kansainvälisiä sopimuksia, jotka määrittelevät, miten alaikäisiä tulee kohdella heitä koskevassa päätöksenteossa. Sopimukset myös määrittelevät, että heille tulee taata asianmukaista suojelua ja humanitaarista apua.[1]

Laki kotoutumisen edistämisestä (2010) määrittelee, että ilman huoltajaa olevan alaikäisen lapsen tai nuoren, jolle on myönnetty oleskelulupa tai joka on otettu Suomeen pakolaiskiintiössä, hoiva, huolenpito ja kasvatus täytyy järjestää tämän tarpeita vastaavalla tavalla (27 §). Tarvittavat palvelut voidaan järjestää perheryhmäkodissa, tuetun perhesijoituksen avulla tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. Laissa säädetään myös, että alle 18-vuotiaan kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun ja kehitykseen (4 §). Lapsen etua arvioitaessa sovelletaan lastensuojelulakia (Lastensuojelulaki 34 §).

Perheryhmäkotien tulee tarjota alaikäisille mahdollisimman hyvää, ikään ja kehitystasoon liittyvää tukea ja hoivaa sekä lapsuuden arkea. Lastensuojelulain mukaisesti lapsen etua tulee arvioida sen perusteella, miten ratkaisut turvaavat lapselle seuraavia seikkoja:

- tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin
- läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet
- mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä
- iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon
- taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen
- turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden
- itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen
- mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan
- kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Kuntalaisena ilman huoltajaa olevalla lapsella tai nuorella on oikeus saada kaikkia niitä palveluita, jotka ovat muidenkin kunnan asukkaiden käytettävissä. Ilman huoltajaa oleva nuori voi olla valtion kunnalle korvaamien tukitoimenpiteiden piirissä, kunnes hän täyttää 21 vuotta tai kunnes hänellä on huoltaja Suomessa. Nuorelle voidaan tarjota samoja palveluita kuin lastensuojelulain mukaisessa jälkihuollossa olevalle nuorelle. Valtio korvaa kunnalle sovitut jälkihuollon kulut täysimääräisesti.

1 ks. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus

2. Uuden asiakkaan saapuminen ja vastaanotto asumisyksikköön

Saapuminen uuteen, ennalta tuntemattomaan perheryhmäkotiin tai tukiasumisyksikköön on lapselle ja nuorelle merkittävä ja ehkä pelottavakin tapahtuma. Luottamuksen rakentumisen kannalta ensikohtaaminen on erityisen tärkeä ja siksi onkin hyvä, että ensikontakti solmitaan aina oman yksikön ohjaajan avulla.

Alkukeskustelu on tärkeä kohtaaminen, sillä sen pohjalta alkaa rakentua lapsen tai nuoren luottamuksen tunne hänen elämäänsä tulleita uusia aikuisia kohtaan. Ohjaajan antamalla alkuinfolla tai tulopalaverilla on myös kaksi muuta tavoitetta: käydä läpi perheryhmäkodin ja oman yksikön toimintaohjeet ja säännöt, sekä antaa alaikäiselle tietoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan asuinyksikössä asuessaan.

Ohjaajan alkuinfo annetaan suullisesti mahdollisimman pian lapsen tai nuoren saavuttua, aina hänen äidinkielelleen tulkattuna. Tavoitteena on, että jokainen uusi asiakas saa alkuinfon viimeistään kolmen päivän kuluttua saapumisesta. Asiakkaan fyysinen tai psyykkinen vointi voi luonnollisesti vaikuttaa alkuinfon ajankohtaan, koska alkuinfossa hän saa paljon tietoa lyhyessä ajassa. Jo pelkkä uupumus vaikeuttaa suuren tietomäärän omaksumista yhdellä kertaa. Toivottavaa on, että ohjaajan alkuinfon pitää lapsen tai nuoren omaohjaaja.

On toivottavaa, että asumisyksikössä työskentelevä henkilökunta on koulutettu havainnoimaan lapsen tai nuoren mahdolliseen traumatisoitumiseen liittyvää käyttäytymistä kaikissa vuorovaikutustilanteissa, myös alkuinfossa. Ohjaaja tunnistaa nuoren mahdolliset yli- ja alivireystilat ja osaa normalisoida niitä. Nuoren tarkkailu sekä oman käyttäytymisen tiedostaminen on osa vuorovaikutusta, joten alkuinfoa annettaessa ohjaajan ilmeet, eleet ja äänenkäyttö ovat harkittuja.

Nuoren aikuiseksi kasvamiseen ja itsenäistymiseen kuuluu rajojen hakeminen ja sääntöjen kyseenalaistaminen. On tärkeää arvostaa nuorta yksilönä, vaikka hän ei aina toteutakaan aikuisen toiveita, vaan asettuu jopa niitä vastaan.[2] Koska lapsella tai nuorella ei ole vanhempia tai muita läheisiä sukulaisia jokapäiväisessä elämässään, työntekijöiden tehtävänä on toimia turvallisina ja välittävinä aikuisina. Työntekijät eivät kuitenkaan korvaa tai pyri korvaamaan nuoren biologisia vanhempia, vaan toteuttavat vanhemmuuteen kuuluvia tehtäviä ammatillisesti.

2 Cacciatore, R. 2010. Aggression portaat, s.146. Opetushallitus 2008.

Säännöt, ohjeet ja määräykset asettavat selkeät rajat nuorelle, mutta on tärkeää, että nuori saa myös tietää mitä sääntöjen rikkomisesta seuraa. Ohjaajan tulee osata selittää hänelle sääntöjen merkitys, sillä johdonmukaiseen hoitoon ja kasvatukseen kuuluu asioiden perusteleminen. Olemassa olevien toimintatapojen jatkuva kertaaminen on keskeistä lasten ja nuorten hoidossa ja kasvatuksessa. Alkuinfon yhteydessä nuorelle kerrotaankin, että infon sisältöä kerrataan vielä useasti hänen kanssaan, ja että hän voi aina kysyä ohjaajilta itselleen epäselvistä asioista. Alkuinfon yhteydessä nuori sitoutuu asumisyksikön sääntöihin sekä viikoittaisiin yleisten tilojen siivousvuoroihin ja koulunkäyntiin.

Katso Liite 1: Alkuinfolomake

2.1 Omaohjaaja

Omaohjaajasuhteen selkeä määrittäminen on tärkeää, koska lapsen ja nuoren odotukset sen merkityksestä ja sisällöstä voivat vaihdella paljonkin. Osalle omaohjaaja-käsite on täysin vieras, eivätkä he kohdista omaohjaajaan juurikaan odotuksia. Toiset taas toivovat omaohjaajansa olevan biologisen vanhemman kaltainen aikuinen.

Nuorella voi olla vaikeuksia luottaa vieraisiin, joten on ensiarvoisen tärkeää, että omaohjaaja kykenee luomaan luottamuksellisen ja asiallisen suhteen nuoren kanssa. Omaohjaajan velvollisuus on toimia aina nuoren edun mukaisesti, nuorta ymmärtäen. Omaohjaajuuteen liittyy nuoren kokonaisvaltaisena kasvattajana toimiminen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi.

Omaohjatyöskentely tarkoittaa nuoren yksilöllistä huomioimista, läsnäoloa ja tukemista. Omaohjaaja on ammatillisesti vastuussa nuoren kasvusta ja kehityksestä. Omaohjaaja tutustuu nuoreen hänen ajatuksiaan ja mielipiteitään kuulemalla ja huomioimalla. Nuoren ja ohjaajan arvot ja näkökulmat voivat olla hyvinkin erilaisia. Ehdoton, mustavalkoinen ajattelu ei sovi omaohjaajan käyttäytymiseen eikä ilman huoltajaa olevien alaikäisten kanssa työskentelyyn muutenkaan. Omaohjaaja järjestää säännöllisiä keskusteluaikoja, joissa käydään läpi nuoren kasvuun, kehitykseen, oppimiseen ja itsenäistymiseen liittyviä aiheita sekä kootaan nuoren henkilökohtaista hoito- ja kasvatussuunnitelmaa.

Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa täytetään yhdessä nuoren kanssa, jolloin tunnistetaan paitsi nuoren vahvuudet niin myös elämänhallinnan osa-alueet, joissa nuorella on vielä opeteltavaa. Omaohjaajan kanssa omaa toimintaansa tarkkailemalla nuori oppii myös itse arvioimaan omia taitojaan ja valmiuksiaan. Omaohjaajakeskusteluissa kannustetaan hyviin elämäntapoihin ja vahvistetaan nuoren elämänhallinnan tunnetta. Samalla tehdään kotouttavaa työtä antamalla nuorelle valmiuksia itsenäiseen elämään Suomessa, asumisyksikön ulkopuolella.

Nuori oppii saadessaan palautetta toiminnastaan. Palautteen avulla nuori pääsee itse arvioimaan miten hän on toiminut, voiko hän jatkaa entiseen malliin, vai pitääkö joitain toimintatapoja muuttaa. Omaohjaajan työhön kuuluu luonnollisena osana nuoruuteen liittyvien konfliktitilanteiden selvittely, joista keskusteltaessa nuorta kannustetaan oppimaan omista virheistään. Tapaan, jolla palautetta annetaan, on hyvä kiinnittää huomiota, sillä vuorovaikutuksen nuoren kanssa tulee aina olla arvostavaa ja kunnioittavaa. On tärkeää muistaa antaa nuorelle myös hyvää palautetta ja kehuja oikeista teoista ja valinnoista. Sillä saa usein aikaan lumipalloefektin, jolloin hyvät teot seuraavat toisiaan.

Katso Liite 2: Asuinyksikön omaohjaajan ohje
ja **Liite 3: Hoitosuunnitelma ja kirjaamisohjeeet**

2.2 Positiiviset kokemukset opiskelusta luovat uskoa tulevaisuuteen

Päivärytmi, selkeät rutiinit ja erilaiset aktiviteetit edesauttavat lasta ja nuorta sopeutumaan elämiseen uudessa maassa. Jatko-opintoja ajatellen on tärkeää, että nuori saa realistisen ja positiivisen kokemuksen suomalaisesta koulunkäynnistä.

Tärkeä opetusmenetelmä on opiskelijan oman aktiivisen roolin tukeminen niin suullisesti, kirjallisesti kuin toiminnallisestikin. On hyvä tukea lasta ja nuorta löytämään itselleen sopiva opiskelutekniikka, valvoa ja tukea läksyjen tekoa ja tehdä yhteistyötä oppilaitoksen kanssa.

Jokaisella nuorella on taustansa, taitojensa ja kokemustensa kautta merkityksellistä annettavaa muille. On sekä asumisyksikön että opettajien vastuulla pyrkiä tilanteeseen, jossa lapsi ja nuori menee mielellään kouluun ja saa siellä itsetuntoaan tukevia hyviä kokemuksia sekä kognitiivisesti että sosiaalisesti. Näin hänelle rakentuu positiivinen ja optimistinen kuva myös omasta tulevaisuudestaan Suomessa.

2.3 Harrastusten merkitys

Harrastukset ovat paitsi mielekästä tekemistä, antavat ne samalla tärkeitä oppimisen ja onnistumisen kokemuksia. Harrastusten myötä nuori oppii sosiaalisia taitoja ja pääsee parhaassa tapauksessa suomalaiseen kulttuurikylpyyn. Harrastusten merkitys nuoren psyykkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille on huomattava. Huolet unohtuvat ainakin hetkeksi, kun pääsee toteuttamaan itseään mieleisen harrastuksen parissa. Etenkin urheiluharrastus ja sen tuoma fyysinen rasitus rauhoittaa mieltä ja edistää usein myös terveellisiä elämäntapoja.

Lapsia on hyvä kannustaa asumisyksikön ulkopuolisiin harrastuksiin. Omaohjaajakeskustelujen yhteydessä, kasvatussuunnitelmaa yhdessä nuoren kanssa täytettäessä kartoitetaan nuoren toiveita harrastusten suhteen. Ohjaajan velvollisuus onkin auttaa ja neuvoa nuoria hakeutumaan sopivien lajien pariin etsimällä tietoa paikkakunnan harrastustarjonnasta.

2.4 Varoitukset ja sanktiot

Perheryhmäkotien toiminta pohjaa lakiin kotoutumisen edistämisestä, ei lastensuojelulakiin. Keinot puuttua ei-toivottuun käyttäytymiseen ovat perheryhmäkodissa siten erilaisia kuin lastensuojelulaitoksissa.

Perheryhmäkodin toiminta perustuu tiiviiseen henkilökohtaiseen ohjaukseen myös silloin, kun on syytä puuttua ongelmakäyttäytymiseen. Jos nuori on esimerkiksi luvatta pois koulusta, on tarpeen keskustella asiasta nuoren kanssa ja varmistaa, että hän ymmärtää käyttäytymisensä seuraukset. Perheryhmäkodin henkilöstömitoitus myös mahdollistaa sen, että yksikön jokaisen asiakkaan kasvatukselliset tarpeet huomioidaan yksilöllisesti, ja vaikkapa kouluun lähtemistä opetellaan ohjaajan valvonnassa systemaattisesti ja ajan kanssa. Sekä perheryhmäkodissa että tukiasumisyksikössä voidaan harkiten sanktiona käyttää myös tietokoneen, pelikonsolin tai muiden pelivälineiden ja viihdykkeiden väliaikaista käyttökieltoa. Nuorten kanssa voi käyttää kannustimena esimerkiksi taulukkoa, johon kerätään onnistumisista esimerkiksi tarroja. Tietyn määrän niitä keränneenä nuori saa vaikkapa leffaliput palkkioksi.

2.5 Huolen herääminen ja asian puheeksi ottaminen

Huoli-ilmoitus tulee tehdä matalalla kynnyksellä ja viivyttelemättä, jos joku seikka asiakkaan käytöksessä, voinnissa tai toiminnassa ihmetyttää. Lapsen kaltoin kohteluun, esimerkiksi seksuaalirikoksiin (SERI) tai pahoinpitelyyn liittyvä havainnointi ja puheeksi ottaminen voi tuntua vaikealta ja ahdistavalta. Tiimityöskentelyn kautta tehtävä helpottuu ja vastuu jakautuu kaikille työyhteisön jäsenille, joten huoli-ilmoituksen tekemistä ei pidä arkailla.

Huoli-ilmoitus helpottaa asumisyksikön oman sosiaalityöntekijän ja ohjaajien työtä tapauksen jatkoselvittelyssä ja asian puheeksi ottamisessa asiakkaan kanssa. Jos asia etenee myöhemmin kunnan lastensuojeluun, lastensuojeluilmoituksen tekeminen kunnalle helpottuu, kun asumisyksikön huoli-ilmoitus on jo tehty.

Kun huoli lapsesta tai nuoresta herää, tapaus arvioidaan tiimin ja tarpeen mukaan kunnan sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan kanssa. Asianmukaisiin jatkoselvitys- ja tukitoimiin ryhdytään viivyttelemättä. Asian selvittely on aina tiimityötä ja mukana on tapauskohtaisesti kyseisen yksikön vastaava ohjaaja, yksikön muut ohjaajat, sairaanhoitaja, lapsen tai nuoren edustaja ja yksikön johto.

Lastensuojelulain mukaan huolen tulee herätä tilanteissa, joissa lapsen kasvuolot vaarantuvat, eivät turvaa lapsen kehitystä tai terveyttä, tai jos lapsi itse vaarantaa omat kasvuolosuhteensa.[3] Tyypillisiä huolitilanteita voivat olla esimerkiksi

- päihteiden käyttö (alkoholi, lääkkeet, huumeet)
- väkivaltainen käyttäytyminen
- rikokset ja rikosepäilyt
- vakavat mielenterveysongelmat ja/tai itsetuhoisuus, myös hoitojaksot akuuttipsykiatrisilla osastoilla
- vakavat syömisongelmat.

2.6 Lapsen ääni kuuluviin

Ihmiset kokevat tärkeäksi sen, että heitä ja heidän mielipiteitään kuullaan[4]. Sillä, että heidät otetaan tosissaan, on jo sinänsä voimaannuttava vaikutus. Lapsen ja nuoren kokemuksen ja mielipiteiden kuuleminen ovat keskeinen tapa, jolla saadaan tietoa asumisyksikön toiminnan laadusta, vaikutuksista ja kehittämistarpeista.[5] Asiakkaan kuuleminen on myös eettinen tapa toimia.

Perheryhmäkodissa asumisyksikössä on tarpeen kerätä säännöllisesti palautetta asukkailta päivittäisessä toiminnassa ja pyrkiä hyödyntämään tätä tietoa toiminnan kriittisessä arvioimisessa ja parantamisessa. Kerran vuodessa asukaspalautetta kerätään strukturoidusti. Kyselyn tuloksista kerrotaan myös avoimesti.

Kyselyssä on hyvä kysyä, tuottaako asumisyksikkö niitä asioita, joiden tiedetään olevan hyödyllisiä sosiaali- ja terveysalan palvelutoiminnassa ja jotka tuottavat lapsille ja nuorille hyvinvoinnin edellytyksiä.

Lapsilta ja nuorilta on hyvä kysyä esimerkiksi

- turvallisuudentunteesta
- onko henkilökunta ystävällistä
- tuleeko lapsi/nuori kuulluksi

3 Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 34 § **4** Watters 2001 **5** Paasio 2010

- toteutuuko tasapuolinen kohtelu suhteessa muihin lapsiin
- onko luottamusta henkilökuntaan
- toimiiko omaohjaajasuhde hyvin
- saako lapsi/nuori apua ja onko apua riittävästi
- onko tarpeeksi tekemistä
- tunteeko lapsi asumisyksikön pelisäännöt ja rajat
- saako lapsi/nuori terveyteen ja hyvinvointiin liittyvää tietoa
- saako lapsi /nuori apua koulunkäyntiin ja läksyjen tekoon.

Lisäksi asiakaspalautekyselyyn voi kuulua keskustelullinen osuus, jossa käydään läpi sitä mitä hyvää ja mitä huonoa asumisyksikössä on, mitä lapsi toivoisi henkilökunnalta ja kuinka toimintaa voisi parantaa.

Yksikön vaihtuessa ryhmäkodista tukiasumisyksikköön tai päinvastoin täytetään oma palautekysely.

Katso Liite 11: Palautekysely lapsen/nuoren lähtiessä

3. Lapsen ja nuoren kehityksen ja hyvinvoinnin tukeminen asumisyksikön arjessa

3.1 Arjen toiminnan tukeva ja parantava merkitys

Tutkimusten mukaan ilman huoltajaa tulleet alaikäiset sopeutuvat uuteen elämäntilanteeseen, jos heillä on turvallinen ja kannustava paikka elää ja jatkuvuutta aikaisemmissa ihmissuhteissa, tavoissa ja kulttuureissa. He tarvitsevat myös mahdollisuuksia luoda uusia ihmissuhteita, pääsyn tarkoituksenmukaiseen koulutukseen ja ohjaukseen, mahdollisuuksia siirtyä eteenpäin vaikeista kokemuksista ja löytää arjesta uusia tarkoituksia elämään.[6]

Perheryhmäkodin ja tukiasumisyksikön tuoma sosiaalinen tuki on lapselle keskeinen hyvinvoinnin rakennuskeino ja suojaava tekijä traumaattisista tapahtumista aiheutuvaa pahoinvointia vastaan.[7] Tukevat asumisjärjestelyt ja kehitysympäristöt vähentävät lasten oireilua ja edesauttavat suojaavien tekijöiden rakentumista.[8]

Lapsuudessa koetuilla ongelmilla voi kuitenkin olla kauaskantoisia vaikutuksia elämään – ne voivat näkyä esimerkiksi myöhemmällä iällä mielenterveysongelmina. Lapsena koettu vakava stressi voi vaikuttaa pysyvästi stressinsäätelyjärjestelmien toimintaan, jolla voi olla erilaisia vaikutuksia psyykkiseen ja somaattiseen terveyteen.[9] Lapsuusiän ongelmat on siten tärkeää havaita varhain ja niihin tulee puuttua mahdollisimman pian.

Vaikka ilman huoltajaa tulleilla alaikäisillä on monia vaikeita kokemuksia takanaan, heillä on myös voimavaroja, joita perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksiköissä voidaan tukea. Mielenterveys ja tasapainoinen, turvallinen kasvu voidaan nähdä monimuotoisina ilmiöinä, joihin vaikuttavat monet eri tekijät. Lopputulokseen vaikuttaa joukko suojaavia tekijöitä ja riskitekijöitä. Nämä tekijät vaikuttavat myös toisiinsa: joukko suojaavia tekijöitä voi kumota vakavankin riskitekijän vaikutuksen. Ihmiset ovat myös psyykkiseltä rakenteeltaan erilaisia, ja siten samanlaisella taustalla olevat voivat reagoida psyykkisesti eri tavoin.[10]

Lasten ja nuorten psykologisiin tarpeisiin voidaan suurelta osin vastata kehitystä ja kasvua tukevalla arjen toiminnalla niin, että psyykkinen paraneminen voi tapahtua ilman

6 Wade ym. 2005 **7** ks. Brewin ym. 2000; Winter 2011 **8** Fazel ym. 2011 **9** Karlsson ym. 2007 **10** Peltonen 2011

psykologista tai psykiatrista hoitoa. Näin ollen perheryhmäkotien ja tukiasumisyksiköiden toiminnallinen arki on erittäin merkityksellistä ja vaikuttavaa lapsen ja nuoren psykososiaalisen hyvinvoinnin kannalta.[11] [12]

Vaikka monialaisilla ja integroiduilla palveluilla arjessa voidaan vastata alaikäisen moniin psykologisiin tarpeisiin, tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että osa lapsista tarvitsee myös muuta tukea, kuten lääkehoitoa tai psykoterapiaa[13] [14].

Ilman huoltajaa olevan alaikäisen kokemusmaailmassa toimijuuden, hallinnan, onnistumisen ja kuulumisen kokemukset ovat ensisijaisen tärkeitä – niillä on lasta suojaava vaikutus.[15] Käytännössä psykososiaalinen tuki voi tarkoittaa sellaisten asioiden kuin lapsen päivärytmin, koulunkäynnin, harrastusten ja kaverisuhteiden rakentamista ja kehittämistä.

Lapselle tulisi pyrkiä tuottamaan suojaavia tekijöitä ja prosesseja hänen omassa toimintaympäristössään, huomioiden hänen kehityksellisen tasonsa.[16] [17] Suojaavilla prosesseilla tarkoitetaan toimia, jotka tuottavat lapselle tai nuorelle hyvinvoinnin edellytyksiä. Esimerkiksi jalkapalloharrastus tai säännöllinen koulunkäynti voivat rakentaa psykososiaalista hyvinvointia.

3.2 Kiintymyssuhde lapsen kehityksen tukena ja turvana

Lapsi kasvaa omaksi itsekseen muiden avulla. Hän kohdistaa kiintymyksensä siihen ihmiseen, joka auttaa ja ottaa vastuun hänen tukemisestaan ja hänen tarpeidensa huolehtimisesta. Hän oppii luottamaan tähän ihmiseen ja siirtää sitä kautta luottamusta muihin ihmisiin. Hän alkaa luottaa myös itseensä. Tärkein yksittäinen tekijä lapsen psykososiaaliselle hyvinvoinnille onkin varhaisen vuorovaikutuksen laatu, sillä turvallisen suhteen varassa lapselle muodostuu käsitys itsestään.[18] [19] Turvallinen kiintymyssuhde heijastuu monin tavoin lapsen kehitykseen, ja hyvät kiintymyssuhteet voivat auttaa lasta selviytymään vaikeistakin tilanteista.[20]

Riittävän hyvässä kiintymyssuhteessa lapsella on perusturvallisuuden tunne. Hoivaava aikuinen toimii turva-alustana, kun lapsen olo on rauhallinen, ja turvasatamana, kun lapsen suojan tarve aktivoituu.[21] Turvasatama eli myönteinen kiintymys luo puskurin stressiä ja epävarmuutta vastaan.

11 Williams 2006 **12** Drury & Williams 2012 **13** Jordans ym. 2009: Murray ym. 2008; Drury & Williams 2012 **14** Marttunen 2012 **15** ks. esim. Kohli 2011 **16** Peltonen 2011 **17** Betancourt & Khan 2008; Jordans ym. 2009 **18** Kanninen 2007 **19** Lahikainen 2010 **20** Rutter 1985 **21** Kanninen 2007

Ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret hakevat keskeisesti kokemusta siitä, että heillä on turvallista olla. Muita keskeisiä tarpeita ovat tunne kuulumisesta jonnekin, mahdollisuus onnistumisen kokemuksiin ja mahdollisuus toimia itse aktiivisesti itsensä auttamiseksi tai olla auttava osapuoli.[22]

Kannatteleva, kannustava ja turvallinen suhde edes yhteen aikuiseen tuottaa todennäköisimmin hyviä lopputuloksia vaikeuksia kokevien tai kohdanneiden lasten kohdalla.[23] Turvallinen suhde aikuiseen vaikuttaa myös vahvemmin lapsen hyvään kehitykseen kuin hänen mahdollisesti kokemansa vaikeat ja potentiaalisesti traumatisoivat tilanteet.[24] Kiintymyssuhteella näyttäisi siten olevan yhteys lapsen stressinsäätelyyn.[25]

Kaikkein vaikeimmat traumaattiset tilanteet liittyvät lapsilla tapahtumiin, jotka uhkaavat heidän kiintymyssuhteitaan. Näillä tapahtumilla on suurin vaikutus lapsen kehitykseen ja terveyteen.[26] Tutkimustulokset viittaavatkin siihen, että lasten psykologiset reaktiot väkivaltakokemuksiin ovat enemmän riippuvaisia aikuisten kyvystä antaa tukea ja suojaa tapahtumien aikana ja jälkeen, kuin koetusta väkivallasta tai sen asteesta sinänsä.[27]

Lapsi, joka kykenee turvautumaan läheiseen aikuiseen traumaattisen tapahtuman jälkeen, selviää paremmin traumoista.[28] On kuitenkin hyvä huomioida, että yksittäisetkin potentiaalisesti traumatisoivat tilanteet voivat jäädä lapsen ja nuoren mieleen hyvin vahvasti ja pitkäksi aikaa.[29]

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy hoitajan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa silloin, kun hoitaja on tarpeeksi herkkä huomaamaan lapsen tarpeita ja kykenee vastaamaan niihin. Turvallisessa kiintymyksessä lapsi ilmaisee avoimesti erilaisia tunteita sekä hakee lohdutusta ja turvaa aikuiselta. Se ei suojaa elämän vastoinkäymisiltä, mutta turvallisissa kiintymyssuhteissa varttuneet lapset näyttävät sopeutuvan paremmin stressiin ja haastaviin elämäntilanteisiin.[30]

Hyvän hoivan avulla voidaan tukea lapsen tasapainoista sosioemotionaalista kehitystä sekä saada aikaan positiivinen kiintymyssuhde lapseen. Hoivan ulottuvuuksia ovat

- hoitajan saatavuus: lapsi kiintyy henkilöihin, jotka ovat riittävästi saatavilla
- hoitajan responsiivisuus: lapsi kiintyy henkilöihin, jotka reagoivat lapselta tuleviin viesteihin
- hoitajan stimuloivuus: lapsi kiintyy henkilöihin, jotka osaavat viihdyttää häntä
- hoitajan psyykkinen luoksepäästävyys: lapsi kiintyy henkilöihin, jotka käyttäytyvät avoimesti ja spontaanisti hänen seurassaan
- hoitajan empaattisuus: lapsi kiintyy henkilöihin, jotka pystyvät eläytymään hänen tunteisiinsa.[31]

22 Chase 2010; Ferren 1999; Kohli 2011 **23** Betancourt & Khan 2008 **24** Drury & Williams 2012 25 Karlsson ym. 2007 **26** Montgomery 2011 **27** Betancourt & Khan 2008 **28** Kanninen 2007 **29** ks. esim. Punamäki 2007 **30** Kanninen 2007 **31** Lahikainen 2010

Perheryhmäkotien ja tukiasumisyksiköiden tulisikin pyrkiä rakentamaan lapsille tasapainoinen, turvallinen ja luottamuksellinen suhde henkilökuntaan. Se antaa pohjan sopeutumiselle, uuden tutkimiselle ja vastaanottamiselle, riskien ottamiselle, oppimiselle, merkitysten ja käsitysten rakentamiselle sekä kokemuksen muodostumiselle omasta itsestä. Näiden asioiden varassa lapsi pystyy jatkamaan jo aloitettua identiteettityötä positiivisella ja hyvällä tavalla.

Monet tutkimukset painottavat seuraavia asioita, kun sodan ympäröimiltä alueilta tulleiden lasten elämää pyritään rakentamaan uudelleen:

- lapsen/nuoren arjen normalisointi
- sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisen tuen rakentamista
- lapsen kehitysympäristön ja coping-mekanismien ja resilienssin hyödyntämistä ja kehittämistä
- opetus- ja terveydenhuollon palvelujen tarjoamista
- osallistumisen mahdollisuuksia ja vertaistoiminnan järjestämistä.

3.3 Kehityksen ja myönteisen minäkuvan tukeminen

Kehitys tarkoittaa lapsen kannalta montaa hyvin merkityksellistä asiaa. Vuorovaikutussuhteet ovat äärimmäisen tärkeitä kaikessa lasten toiminnassa – jopa niin vahvasti, että kehittyvää vuorovaikutusta pidetään juuri sellaisena vaikuttavana tekijänä, joka määrittää psykososiaalisen tuen onnistumisen tai epäonnistumisen. Lapsen oma minuus ja identiteetti rakentuvat vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi ikätovereilla on vertaisina tärkeä merkitys kaikissa kehitystehtävissä. Niiden avulla reflektoidaan itseä suhteessa muihin ja harjoitellaan yllykkeiden käsittelyä ja sosiaalisia taitoja sekä rakennetaan omaa identiteettiä.[32]

Traumaattiset tapahtumat ja väkivallan kokemukset voivat estää tai viivyttää kehitystasolta toiselle siirtymistä. Vaikeat kokemukset voivat myös taannuttaa lapsen aiemmalla kehitystasolla. Lapsi voi tätä kautta joutua kohtamaan itselleen liian vaikeita kehitystehtäviä liian nopeasti ympäristön pakottaessa häntä siihen. Trauman käsittely voi viedä lapselta resurssit, jotka hän olisi muuten suunnannut normaalien kehitystehtävien suorittamiseen.[33]

Keskeinen kehitystä tukeva asia on lasten koulutuksen ja opiskelun tukeminen. Lapselle tulee myös välittää käsitystä siitä, että koulutus on tärkeää ja arvostettavaa. Tällä on myös lapsen syrjäytymiskehitystä ehkäisevä merkitys. Lapselle tai nuorelle on pyrittävä luomaan myönteisiä kehityspolkuja. Olisi siis luotava tilanteita, jossa hänellä on mahdol-

32 Laukkanen 2010 **33** Peltonen 2011

lisuus saada myönteistä palautetta ja onnistumisen kokemuksia. Samoin tulisi välttää sellaista noidankehää, joka syntyy epäonnistumisen pelosta, kielteisestä palautteesta ja toiminnan välttelystä.[34] Myönteisen minäkuvan ja ajattelun tukeminen ovat alaikäisen psykososiaalisen kehityksen kannalta ensisijaisen tärkeitä tavoitteita ja periaatteita.[35]

Syrjäytymistä ehkäiseviä toimintamuotoja voidaan rakentaa arjen toiminnan sisälle monin tavoin. Mieti, miten alla olevia toimenpiteitä voidaan soveltaa perheryhmäkodin tai tukiasumisyksikön arkeen:

- Käytetään toiminnallisia menetelmiä eli opetellaan uusia toimintatapoja tekemällä konkreettisia asioita.
- Pyritään vahvistamaan myönteistä käsitystä itsestä tarjoamalla konkreettisia onnistumiskokemuksia.
- Vahvistetaan myönteistä ajattelua ja toimintatapoja silloin kun niitä esiintyy.
- Harjoitellaan sosiaalisia taitoja.
- Opetetaan vastoinkäymisiin varautumista, mietitään jo etukäteen, mikä eri tilanteissa voi mennä vikaan ja miten silloin tulisi toimia.[36]

Perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksikössä jokainen lapsi tulisi nähdä aktiivisena ja aikaansaavana toimijana, osallisena ja subjektina omassa elämässään. Keskeistä kaikessa on vuorovaikutus, sillä, kuten jo aikaisemmin todettiin, ihmisen minuus ja identiteetti rakentuvat kanssakäymisessä muiden kanssa.[37]

Lapsella oppiminen, tieto ja ymmärrys syntyy ihmisten välisessä arkisessa vuorovaikutuksessa. Keskeistä kaikessa toiminnassa on vuorovaikutuksessa käytävät neuvottelut, joissa kulttuuriset elämään liittyvät merkitykset tarkentuvat ja saavat uusia tulkintoja. Lapsen kehitys edellyttää jatkuvaa aktiivista osallistumista ja toimijuutta, sillä näistä kokemusten palasista rakentuu hänen oma elämänsä.

Perheryhmäkodin toiminnassa pyritään antamaan lapselle tila, jossa hän voi turvallisesti tarkastella ja tutkia maailmaa ja luoda uusia merkityksiä ja tulkintoja kokemuksilleen. Sekä oppimisen että psykososiaalisen tuen voidaan ajatella olevan jatkuvaa vuorovaikutteista ja kulttuurista merkitys- ja identiteettityötä. Tätä työtä varten lapsi tarvitsee pystyvämmän ja osaavamman aikuisen apua, siis perheryhmäkodin tai tukiasumisyksikön henkilökuntaa. Näin lapsi kehittyy ja löytää kasvaessaan ja uusien ihmisten kanssa toimiessaan itsestään uusia puolia.[38]

Tämän käsikirjan lopussa **liitteissä 12** ja **13** on paljon linkkejä erilaisiin verkkomateriaaleihin, joita voidaan käyttää avuksi kun vuorovaikutusta lapsen tai nuoren kanssa rakennetaan.

34 Nurmi 2011 **35** Nurmi 2011 **36** Nurmi 2011 **37** Lahikainen 2010 **38** Lahikainen 2012

4. Psykososiaalinen tukityö

Psykososiaalinen tuki voi olla monenlaista toimintaa, jonka tavoitteena on rajoittaa, lievittää ja torjua psyykkistä stressiä aiheuttavien tapahtumien negatiivisia terveydellisiä ja sosiaalisia seurauksia.[39]

Psykososiaalinen tuki voi olla akuuttia kriisiauttamista, mutta se ei rajoitu siihen vaan voi olla hyvinkin laaja-alaista.[40] Kaikille nuorille keskusteluun perustuva toiminta ei sovi. Heille voidaan tarjota toiminnallisia auttamismuotoja, kuten erilaisia harrastuksia, kerhoja tai urheilua, joissa tehdään yhdessä jotakin ja keskustellaan samalla.

Psykososiaalinen tukityö on nuoren tukemista koko sen ajan, kun nuori asuu perheryhmäkodissa tai tukiasumisyksikössä. Se ei rajoitu vain primaariseen psykososiaaliseen tukeen, jossa huomio kohdennetaan psyykkiseen, hengelliseen ja sosiaaliseen tukeen ja apuun jonkin yksittäisen, mielen tasapainoa horjuttavan tapahtuman jälkeen. Alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanottotyössä psykososiaalinen tukityö ulottuu siis laaja-alaisemmin käytännön arkityöhön. Se on oleellinen osa asumisyksikössä tehtävää jokapäiväistä hoito- ja kasvatustyötä.

Traumatietoisen lähestymistavan ja psykososiaalisen tuen keskeiset rakennuspalikat ovat lasten turvallisuus, turvallisuuden tunteen rakentaminen sekä luottamus henkilökuntaan.[41] Vuorovaikutus ja sen laatu on keskeinen tekijä ja paikka, jossa psykososiaalinen tuki joko syntyy tai jää syntymättä. Normaalissa arjessa tapahtuva psykososiaalinen tuki on parasta ja vaikuttavinta tukea.[42] Hyvän vuorovaikutuksen lisäksi tarvittaessa järjestetään myös muita tukipalveluita niitä tarvitseville. Asumisyksiköiden toimintaa tulee ohjata periaate, jossa lapset nähdään yksilöinä ja lapsina.[43] [44]

4.1 Mielenterveys

Vain osa sotaa ja väkivaltaa kokeneista lapsista sairastuu varsinaiseen mielenterveysongelmaan, suuremmalla osalla vaikeat kokemukset näkyvät eri tavoin esiintyvänä psyykkisenä pahoinvointina.[45]

Tutkimustieto erilaisten varsinaisten mielenterveysongelmien ilmenemisestä pakolais- ja turvapaikanhakijalapsille on hyvin vaihtelevaa ja siten kokonaiskuvan saaminen aiheesta on haastavaa.[46]

39 Sosiaali- ja terveysministeriö 2009 **40** Jordans ym. 2009 **41** ks. esim. Ehntholt & Yule 2006; Fabri 2001; Herman 1997; Winter 2011 **42** ks. esim. Betancourt & Khan 2008; Masten 2001; Montgomery 2011 **43** ks. esim. Keltikangas – Järvinen 2007; Kinzie ym. 2006 **44** ks. esim. Derluyn & Broekart 2008; Drury & Williams 2012; Kohli & Mather 2003 **45** Peltonen ym. 2010 **46** Lustig ym. 2004

Nuoren mielenterveyshäiriöiden tausta on monitekijäinen. On riskitekijöitä, jotka itsenäisesti lisäävät sairastumisen mahdollisuutta, mutta samanaikaiset mielenterveyttä suojaavat tekijät voivat kuitenkin kompensoida riskitekijän vaikutusta. Tällaiset riskitekijät voivat liittyä nuoreen itseensä ja hänen ominaisuuksiinsa, perimään, perheympäristöön ja erilaisiin elämäntapahtumiin. Suojaavana tekijänä voivat toimia esimerkiksi hyvät ajankohtaiset lähi-ihmissuhteet. Kuten aiemmin todettiin, vahva mielenterveyttä suojaava tekijä on myös suotuisa varhainen kiintymyssuhdemalli. Nuoren yksilöllisten riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden ymmärtäminen helpottaa nuoren oireilun tunnistamista ja edistää varhaista puuttumista.[47]

Lähtökohta perheryhmäkotien ja tukiasumisyksiköiden työssä tulee olla, että aina kun lapsi tai nuori näyttää kärsivän traumojen kielteisistä seurauksista, tulee häntä pyrkiä auttamaan aktiivisesti paremman voinnin saavuttamiseksi. Häntä ei saa jättää oman onnensa nojaan.[48]

Toinen tärkeä psykososiaalisen työn periaate on, että lasta tai nuorta ei nähdä pysyvästi haavoittuvassa asemassa olevina[49], vaan pikemmin niin, että hän voi olla jollain tietyllä hetkellä haavoittuvuutta aiheuttavalla kehityspolulla, mutta hän voi päästä siltä myös pois myönteisemmille kehityksen poluille. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapset olisivat haavoittumattomia, ja että kielteisistä kokemuksista ei milloinkaan jäisi heihin jälkiä.[50]

Lapsen ja nuoren hyvä mielenterveys ei ole vain mielenterveyshäiriön puuttumista, vaan sen voidaan ajatella olevan laajemmin sitä, että hän käyttää omaa potentiaaliaan, kestää päivittäistä stressiä, työskentelee tuotteliaasti ja antaa panoksensa itsensä ja yhteisönsä eteen. Mielenterveys ilmenee kykynä ihmissuhteisiin, toisista välittämiseen ja rakkauteen, kykynä ja haluna vuorovaikutukseen, työntekoon, sosiaaliseen osallistumiseen ja asianmukaiseen oman edun valvontaan.[51]

Mielenterveyden suhteen ihmiset elävät elämäänsä pikemminkin jatkumolla kuin staattisesti tiettyyn kohtaan sijoittuneina. Tilanteet muuttuvat ja hyvinvointi sen mukana. Lapsille ja nuorille ei ole tarkoituksenmukaista luoda pysyviä kielteisiä ja stigmatisoivia identiteettejä.[52] Ainakin on tarpeen aina miettiä, missä toiminnan osa-alueissa mitäkin diagnostista termiä käytetään. On lasta ja nuorta kohtaan väärin, jos hänet jo tässä vaiheessa tarpeettomasti pakotetaan tiettyyn kapeaan mielenterveyden tai pikemminkin sen puuttumisen määrittämään muottiin.

Yleisimpiä nuorten mielenterveysongelmia ovat mieliala-, ahdistuneisuus-, käytös- ja päihdehäiriöt. Näiden esiintymisessä on ikään liittyviä eroja eli tietyssä iässä painottuvat tietyt ongelmat. Nuorten ongelmien ilmenemisessä tyypillistä on monihäiriöisyys eli monen ongelman samanaikainen ilmeneminen.[53] Tämä näyttäisi pitävän paikkansa myös

47 Aalto-Setälä 2010 **48** Marttunen 2012 **49** ks. Mechanic & Tanner 2007; Vladeck 2007 **50** ks. Masten & Obradovic 2006 **51** Aalto-Setälä & Marttunen 2007 **52** ks. Juhila & Abrams 2011 **53** Aalto-Setälä & Marttunen 2007

pakolais- ja turvapaikanhakijalasten ja -nuorten kohdalla.[54] Lapsilla voi myös olla erilaisia oppimisvaikeuksia, syömishäiriöitä, nukkumisvaikeuksia, surullisuutta, väsymystä tai jopa itsemurha-ajatuksia[55]. Myös masennusta ilmenee turvapaikanhakijalapsilla[56].

Vakava epäsosiaalinen käyttäytyminen – etenkin väkivaltainen toiminta – liittyy monella tavoin kehityksellisiin vaikeuksiin, mielenterveyden häiriöihin ja traumaattisissa olosuhteissa kasvamisen kokemuksiin ja niiden psykososiaalisiin seurauksiin. Vakava ja jatkuva epäsosiaalinen käyttäytyminen edellyttää puuttumista. Kuitenkin nuori voi sortua väkivallantekoihin myös ilman näitä mahdollista pahoinvointia aiheuttavia seikkojakin, eivätkä nämä seikat suoraan ennakoi vakavaa epäsosiaalista käyttäytymistä.[57]

4.2 Trauma ja stressi

Lähes kolmasosa alle 25-vuotiaista Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista on altistunut traumaattisille kokemuksille.[58]

Vakava traumakokemus muodostaa riskin traumaperäisen stressihäiriön (PTSD), muiden ahdistusoireiden ja mielialahäiriöiden synnylle tai aktivoitumiselle. Traumaperäiselle stressihäiriölle on tyypillistä järkyttävän tapahtuman uudelleen kokeminen painajaisissa ja takautuvissa mielikuvissa, traumaan liittyvien asioiden, tunteiden ja ajatusten välttäminen sekä kohonnut vireystila ja tietoisuus vaarasta.[59] Niinpä traumaperäisille oireille on tyypillistä yhtäältä trauman hallitsematon mieleen palautuminen ja kokemuksen elämyksellinen läsnäolo, ja toisaalta traumasta muistuttavien tilanteiden ja ajatusten välttely ja tunteiden puuduttaminen.[60]

Lapsena koetulla vakavalla stressillä voi olla laaja-alaisia vaikutuksia ja pysyviä vaikutuksia aivojen rakenteisiin ja elintoimintoihin, käyttäytymiseen ja tunne-elämään vielä aikuisiässäkin. Stressi uhkaa elimistön tasapainotilaa. Stressireaktio on elimistön normaali ja tarkoituksenmukainen vaste stressille. Tavallisesti stressireaktio auttaa sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja johtaa lopulta tasapainotilan palautumiseen. Ongelmia voi syntyä, jos stressi on liian voimakasta tai pitkäaikaista suhteessa yksilön kykyyn säädellä stressiä. Stressinsietokyky määräytyy yksilöllisesti ja stressin yksilöllinen vaikutus on monen tekijän summa.[61]

Samankaltaisia tilanteita kohdanneista lapsista joillakin on vain joitakin oireita, jotkut taas täyttävät häiriön diagnostisen kriteeristön kokonaan ja jotkut voivat olla oireista vapaita.[62] [63] Näyttäisi myös, että vaikka lapsella olisi joitakin oireita, eivät ne välttämättä näyttäydy psykososiaalisina toiminnallisuuden ongelmina tai puutteina.[64] Käytännössä varsinaiseen traumaperäiseen stressihäiriöön sairastuu vähemmistö traumaattisia

54 Drury & Williams 2012; Fazel ym. 2005 **55** de Anstiss ym. 2009 **56** Drury & Williams 2012 **57** Kaltiala-Heino 2010 **58** Suikkanen 2010 **59** APA 2000 **60** Punamäki 2007 **61** Karlsson ym. 2007 **62** Peltonen 2011; Shaw 2003 **63** de Anstiss ym. 2009; Shaw 2003 **64** Drury & Williams 2012

tapahtumia kokeneista.[65] Traumaperäisten ongelmien lisäksi lapsilla voi toki olla muitakin tekijöitä, jotka aiheuttavat huonovointisuutta, kuten esimerkiksi perheenyhdistämisprosessin vaikeudet tai läheisten ikävä.

On hyvä myös huomioida, että lapsen tai nuoren nykyisessä elämäntilanteessa voi olla asioita, jotka aiheuttavat hänelle pahaa oloa (esim. kiusaaminen), eikä se aina edellytä aiempaa kotimaassa ollutta traumatisoivaa tilannetta.[66] [67]

Lapsilla ei ole traumaperäisen stressihäiriön suhteen täysin samoja oireita kuin aikuisilla, ja siksi sen diagnosoiminen onkin vaikeaa.[68] Huolimatta siitä, että lapsi ei välttämättä kerro avoimesti elämästään tai kokemuksistaan, voidaan perheryhmäkodissa tarjota pätevää ja toimivaa psykososiaalista tukitoimintaa.[69] Se, että lapsi ei kerro elämästään, saattaa olla hänelle keino selviytyä.[70]

Nykykäsityksen mukaan pakolaisia ja turvapaikanhakijoita mielletään turhan paljon mielenterveyden kautta ja monet muut tärkeät asiat jäävät vähemmälle huomiolle. Yksilö ei reagoi suoraviivaisesti tiettyyn ärsykkeeseen (vaikea kokemus) tietyllä reaktiolla (mielenterveysongelma), vaan vaikutusmekanismit ovat monisyisempiä. Joka tapauksessa on tärkeää miettiä, mitkä tekijät voivat suojella lapsen tai nuorten kehitystä traumoista huolimatta.[71]

4.3 Psykososiaalinen tukityö perheryhmäkodeissa ja tukiasumisyksikössä

Psykososiaalisen tukityön kehittäminen perheryhmäkodeissa on tärkeää, koska lasten ja nuorten ongelmat tulisi ensisijaisesti pystyä hoitamaan heidän normaaleissa kehitysympäristöissään[72] ja yhteiskunnan peruspalveluissa. Perheryhmäkotien ja tukiasumisyksiköiden arjen tulisi rakentua siten, että siihen on valmiiksi sisäänrakennettu psykososiaalinen tukiominaisuus. Alaikäiset huomioidaan ennen kaikkea lapsina ja yksilöinä, joista pidetään huolta. Keskeistä on turvallisuus ja mahdollisuus saada tunne oman elämän kontrollista.[73]

Perheryhmäkodissa psykososiaalinen tuki jakautuu kolmeen osaan: kehityksen tukemiseen, häiriöiden ehkäisyyn ja korjaavaan toimintaan.

Kehitystä tuetaan mahdollistamalla sitä, että lapsi saavuttaa ikätasonsa kehityshaasteita ja pääsee positiivisille kehityspoluille. Samaan aikaan voidaan tarvita myös ongelmien ehkäisyä.[74]

65 Drury & Williams 2012 **66** Ehntholt & Yule 2006 **67** Montgomery 2011 **68** Gilligan 2009 **69** ks. Kohli 2011 **70** Margolin 2005 **71** Ehntholt & Yule 2006, Watters 2001, Punamäki 2010 **72** ks. esim. Solantaus 2010 **73** Ehntholt & Yule 2006 **74** Solantaus 2010

Korjaavassa toiminnassa tavoitteena on auttaa jo ongelmalliselle kehityspolulle ajautunut lapsi takaisin myönteisen kehityksen polulle. Tällöin on tarpeellista tehdä yhteistyötä erityispalvelujen kanssa, mukaan lukien erilaiset hoidolliset toimenpiteet. Perheryhmäkotien on pyrittävä luomaan mahdollisimman hyvä yhteistyösuhde erityispalvelujen kanssa sujuvan ja mahdollisimman vaikuttavan toiminnan takaamiseksi.

Psykososiaalinen tukityö vaatii työntekijältä empatiaa ja aitoa kiinnostusta nuoren elämään, mutta ennen kaikkea ammatillisuutta ja vuorovaikutustaitoja. Psykososiaalinen tukityö ei voi onnistua ilman luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta lapseen tai nuoreen. Huolenpidon ja hyväksynnän lisäksi työntekijältä edellytetään myös realistisuutta sekä uskallusta tuottaa pettymyksiä. Ammatillisuuteen kuuluu paitsi aikuisen, myös työntekijän rooli. Lämmin, läheinen ja alaikäistä tukeva suhde on mahdollista rakentaa ilman liiallista omistautumista yksittäisen lapsen tai nuoren asioille. Se, mitä tarjotaan yhdelle nuorelle, on pystyttävä tarjoamaan myös kaikille muille.

Arjessa psykososiaalinen tukityö on yksinkertaisimmillaan kokoaikaista aktiivista läsnäoloa ja yhdessä tekemistä. Päivärytmin säännöllisyys luo rakenteen nuoren ajankäytölle ja puitteet turvallisuudentunteen syntymiselle. Kun nuoren elämässä jo normaaliolosuhteissakin on kehitysvaiheeseen kuuluvaa rajojen hakemista, on aikuisen tehtävä rakentaa ajankäytöllä raamit vuorokauteen. Ruoka-ajat, nukkumaan meneminen, siivousvuorot, koulu ja harrastukset ovat arjessa omilla pysyvillä paikoillaan.

Yksittäisten lapsen tai nuoren kanssa käytävissä tukikeskusteluissa tulkkia käytetään aina tarvittaessa. Yhteisen kielen puuttuminen ei ole kuitenkaan este psykososiaalisen tukityön tekemiselle.

Lapsen kulttuuri-identiteettiä pyritään pitämään yllä ja mahdollisuuksien mukaan vahvistamaan. Omaan kulttuuriin liittyviä tapoja ja taitoja voi harjoittaa perheryhmäkodissa tai tukiasumisyksikössä valmistamalla esimerkiksi kotimaan perinneruokaa yhdessä muiden asukkaiden ja ohjaajien kanssa.

Myös uskonto voi liittyä vahvasti identiteettiin ja sen merkitys korostuukin usein vaikeissa elämäntilanteissa. Siksi henkilökunnan tehtävä on tukea nuorta oman uskontonsa harjoittamisessa, jos nuori niin itse haluaa. Suvun ja perheen merkitys on monelle uskontoakin suurempi, vaikka biologisten vanhempien tai muiden sukulaisten osallistuminen nuoren elämään saattaa olla pelkän puhelinyhteyden varassa. Ohjaajien tärkeä tehtävä onkin auttaa nuorta pitämään henkinen yhteys perheeseensä. Psykososiaalinen tukityö on joskus kotimaataan ja perhettään ikävöivän nuoren lohduttamista.

Psykososiaalinen tukityö edellyttää työyhteisössä jatkuvaa reflektointia, niin että muutokset nuoren psyykkisessä tilassa huomioidaan ja raportoidaan eteenpäin perheryhmäkodin tai tukiasumisyksikön muille työntekijöille, ohjaajille, sosiaalityöntekijälle ja

sairaanhoitajalle, tai tarvittaessa ulkopuolisille palveluntarjoajille. Mahdollinen erityistuen tarve arvioidaan jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisesti, taustat, kulttuuri sekä kehitystaso huomioiden. Psykososiaalista tukityötä tehdään nuoren kanssa asumisyksikössä asumisen loppuun asti.

Kun lapsi tai nuori muuttaa pois, on tärkeää välittää eteenpäin oleelliset tiedot uuden kunnan sosiaalityöntekijälle tai seuraavan majoittavan asumisyksikön laitoksen henkilökunnalle. Näin varmistetaan nuoren jatkosijoituspaikan oikeellisuus sekä psykososiaalisen tukityön jatkuminen esimerkiksi jälkihuoltona.

4.4 Psykoterapia

Erilaisten hyvinvointia ja kotoutumista tukevien palveluiden ja toimintojen yhdistelmät vaikuttavat erityisen toimivilta lapsille ja nuorille.[75] Läheskään kaikki ilman huoltajaa tulleet alaikäiset eivät ole psykoterapeuttisen hoidon tarpeessa. On myös aina hyvä huomioida kulttuuriset erot lasten käsityksissä. Se, mitä pidetään ongelmana ja mahdollisesti sairautena, vaihtelee kovin paljon, kuin myös se, miten näitä ongelmia yleensä on totuttu hoitamaan[76].

Yleisesti psykoterapia on hyvin vaikuttava hoitomuoto, eivätkä etnisten vähemmistöjen kanssa saadut tulokset näyttäisi olevan erilaisia kuin muidenkaan.[77] [78] [79] Psykoterapian tarpeessa olevien ja siihen sitoutumaan pystyvien lasten ja nuorten kohdalla terapia sekä mahdollinen lääkehoito voivat olla tarpeellisia ja toimivia tapoja auttaa.[80] Erilaisiin hoitoihin osallistuvat lapset eivät kuitenkaan aina saa hoidosta vastetta.[81] Voidaan kuitenkin sanoa, että psykoterapia näyttäisi olevan lasten kohdalla hoitamattomuutta, sosiaalista tukea ja normaalia empaattista neuvontaa tuloksellisempaa.[82]

Traumasta parantumiseen voisi käyttää ”laimentumisen” metaforaa: trauman kokenut prosessoi muistoja, joko yksin tai jonkun kanssa, siten että se johtaa kokemuksen emotionaalisen ja visuaalisen latauksen laimenemiseen.[83] Trauma ikään kuin hyväksytään osaksi minuutta ja omaa historiaa, eikä se silloin enää häiritsee ajatuksia tai määrää toimintaa tai tunteita. Hoidon tarkoituksena on estää ja korjata kielteiset vaikutukset ajatteluun, tunteisiin, ihmissuhteisiin ja käyttäytymiseen.[84]

Kidutuksen uhrien psykoterapiassa ei tule keskittyä vain oireisiin, vaan erityishuomio tulee keskittää auttamaan asiakasta saamaan elämäänsä kontrollia ja siten etäisyyttä traumaan. Lasta ja nuorta auttaa, jos hän pystyy löytämään menneessä ja nykyisessä elämässään kykyjä, taitoja ja voimavaroja itsestään sekä saamaan toimijuuden tuntoaan esiin. Tärkeää on myös keskittyä arkipäivän asioihin ja niissä selviytymiseen.[85]

75 Konsensuslausuma 2006 **76** Summerfield 2000 **77** Konsensuslausuma 2006; Leiman 2004; Wahlström 2007 **78** Miranda ym. 2005 **79** ks. Renner 2009 **80** ks. Korkeila 2012; Marttunen 2012 **81** Marttunen 2012 **82** Punamäki 2010 **83** ks. Punamäki 2007 **84** ks. Punamäki 2010 **85** Berliner ym. 2004

4.5 Psykososiaalisen tuen mallinnus asumisyksikössä

Perheryhmäkotien ja tukiasumisyksiköiden toiminta-ajatuksena tulisi olla se, että lasten tulisi ensin kokea olonsa turvalliseksi ja saada elämänsä perustarpeet (majoitus, ruoka, raha, vaatteet, aktiviteetit, koulu, sosiaalinen tuki, vertaistuki jne.) tyydytetyksi. Vasta sen jälkeen voidaan harkita terapeuttisempien palvelujen käyttämistä ja jonkinlaisen integroitumisen aloittamista.

Käytännössä lapset ovat usein enemmän kiinnostuneita nykyhetkestä ja käytännön asioista (perustarpeet) kuin menneisyyden kokemuksista.[86] Päivittäiset stressitekijät voivatkin olla alaikäiselle niitä keskeisempiä huonovointisuuden aiheuttajia.[87] He voivat myös liikkua menneisyyden ja nykyisyyden välillä.

Tärkeää asumisyksiköissä on, että kaikille alaikäisille tarjotaan ensimmäisen vaiheen sisältöjä, joilla vastataan heidän perustarpeisiinsa koko ajan. Joidenkin alaikäisten tarpeet voivat kuitenkin edellyttää korjaavien mielenterveyspalvelujen käyttämistä jo hyvinkin nopeasti.

Turvallisuudentunne ja luottamus ovat ilman huoltajaa oleville lapsille keskeinen edellytys terapeuttisluonteisen toiminnan onnistumiselle[88] [89]. Tästä syystä on tärkeää, että perustarpeita pyritään täyttämään heti lapsen saapuessa asumisyksikköön. Perustason asiat, ja monesti juuri ne, tuovat lapselle mahdollisuuksia korkeamman tason tarpeiden täyttämiseen (toimijuus, itseluottamus), ja ne samalla myös vastaavat lapsen arkisiin perustarpeisiin. Vaiheita ja tasoja voi tarkastella eräänlaisena tarvehierarkiana.[90]

86 Ehntholt & Yule 2006 **87** Miller & Rasmussen 2010 **88** Enhtholt & Yule 2006 **89** Watters 2001
90 ks. Lustig ym. 2003; Watters 2001

5. Traumatietoinen organisaatio

Tässä esiteltävää traumatietoista työskentelytapaa lasten ja nuorten kanssa työskentelevien organisaatioiden käyttöön on kehitetty Yhdysvalloissa.[91] Toimintamallin perusajatuksena on, että kaikki organisaatiossa työskentelevät ottavat asiakkaiden mahdollisen traumataustan huomioon. Turvapaikanhakijat ja etenkin ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina tulleet alaikäiset kuuluvat selkeästi siihen erityisryhmään, joiden kohdalla traumatietoinen työskentelyote on perusteltua.

Traumatietoisessa organisaatiossa jokaisella toimijalla on sama tietämys traumoista ja traumatisoitumisesta ja tuota tietämystä hyödynnetään arkipäivän työssä. Traumatietoisessa organisaatiossa jokainen työntekijä tekee työtään samoista traumasensitiivisistä lähtökohdista käsin. Tämä edellyttää koko henkilöstön traumakoulutusta.

Kaikkien työntekijöiden on tarpeen ymmärtää trauman ja traumatisoitumisen peruskäsitteet, trauman mahdolliset vaikutukset sekä sen yleisyys oman asiakaskunnan keskuudessa. Henkilöstön on myös tärkeää tiedostaa oman toiminnan mahdolliset vaikutukset traumatisoituneeseen sekä hallita traumaoireita lieventäviä keinoja ja apumenetelmiä. Traumaosaamista ja toimivia yhteistyömalleja asumisyksikön ulkopuolisen palveluverkoston kanssa tarvitaan myös silloin, kun tilanne vaatii lapsen tai nuoren ohjaamista terveys- ja terapiapalveluiden pariin.

Traumatietoisen organisaation periaatteisiin kuuluu varmistaa, että henkilöstön henkinen hyvinvointi ja työssä jaksaminen on jatkuvan seurannan alaisena.[92] Työssä jaksamisen ja työviihtyvyyden ehkäpä merkittävin osatekijä on työyhteisö. Vaativaa psykososiaalista työtä tekevä työyhteisö ei toimi ilman vankkaa keskinäistä luottamusta. Työyhteisön jokaisella jäsenellä on oltava työn suhteen samat säännöt, tavoitteet ja päämäärät. Jokaisen asumisyksikön työntekijän on voitava luottaa kollegojen apuun paitsi akuuteissa kriisitilanteissa, myös silloin, kun yksittäisen asiakkaan tilanne, oma tekeminen tai jokin arkityön osa-alue askarruttaa. Jokainen työntekijä tekee työtä omalla persoonallaan, joten on tärkeää, että työyhteisö on salliva ja huomioon ottava.

Vahva itsetuntemus helpottaa haastavissa asiakaspalvelutilanteissa, joten on hyödyllistä tiedostaa oma työidentiteetti, asema työpaikalla sekä suhtautuminen asiakkaisiin. Mitä minä työntekijänä ajattelen asiakkaista? Mitä ajattelen ihmisistä yleensä, suhteessa itseeni ihmisenä ja työntekijänä? Olenko minä työntekijänä lasta tai nuorta arvokkaampi tai parempi? Kuinka käytän valtaani alaikäiseen?

91 The National Child Traumatic Stress Network -verkoston (NCTSN) toimintamalli
92 http://www.nctsn.org

Perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä tehtävä työ on monelta osin haastavaa. Työtä tehdään vaihtuvissa olosuhteissa usein eriasteisesti psyykkisesti oireilevien lasten ja nuorten parissa. Laadukkaaseen, lapsen etu ja haavoittuvassa asemassa olevat huomioivaan työhön kuuluu, että lapsi tai nuori osataan – ja voidaan – ohjata tarvittaessa oikeiden erityispalvelujen piiriin, oikeaan aikaan. Saumatonta yhteistyötä tarvitaan erityisesti akuuteissa tilanteissa, joihin liittyy asiakkaan aggressiivista tai itsetuhoista käyttäytymistä.

Jos lapsen tai nuoren voinnissa on havaittu muutos huonompaan, tilannetta pohditaan työyhteisön kesken ja asiakkaalle järjestetään tukikeskusteluaika mahdollisimman pian. Vaikeidenkin aiheiden puheeksi ottaminen on koulutetuille työntekijöille tuttua. Jokainen työntekijä on valmis tarjoamaan nuorelle keskusteluapua ja välittämään näin viestin, että hänestä ollaan huolissaan. Jos nuori oireilee vakavasti, käyttäytyy aggressiivisesti tai itsetuhoisesti, tilanteeseen on puututtava aikailematta. Etenkin itsetuhoisen käyttäytymisen yhteydessä on nuoren psyykkisestä tilasta hyvä saada psykiatrin arvio.

Liitteet

1. Alkuinfolomake
2. Asuinyksikön omaohjaajan ohje
3. Hoitosuunnitelma ja kirjaamisohjeeet
4. Käyttörahan maksamiseen liittyvä suositus
5. Perheryhmäkodin ohjeet asukkaille
6. Tukiasumisyksikön ohjeet asukkaille
7. Ohjeistusta raportointia varten
8. Ohjeistusta riitatilanteiden ratkaisuun
9. Toimintamalli mahdollisessa lastensuojelutapauksessa
10. Seksuaalisen hyväksikäytän tunnistaminen
11. Palautekysely lapsen/nuoren lähtiessä
12. Hyödyllisiä tietolinkkejä työntekijöille
13. Hyödyllisiä tietolinkkejä lapsille ja nuorille

Alkuinfolomake perheryhmäkotiin/tukiasumisyksikköön (malli)

Koska olet alaikäinen ja olet tullut Suomeen ilman huoltajaa, tulet nyt asumaan perheryhmäkodissa/tukiasumisyksikössä, jossa huolehditaan sinun turvallisuudestasi, hoivasta ja kasvatuksesta. 16–17-vuotiaat voivat muuttaa myöhemmin tuetun asumisen yksikköön, jos se katsotaan mahdolliseksi. Tähän vaikuttaa muun muassa ne taidot ja tiedot, joita sinulla silloin on. 18-vuotiaana siirrytään itsenäiseen asumiseen esimerkiksi omaan asuntoon. Me autamme sinua siinä siirtymässä.

Perheryhmäkodissa/tukiasumisyksikössä kaikilla on oikeuksia, mutta myös velvollisuuksia.

Toiminnan periaatteita ovat

- vaitiolovelvollisuus
- tasa-arvo ja suvaitsevaisuus
- fyysinen ja psyykkinen koskemattomuus
- toisen ja yhteisen omaisuuden kunnioittaminen
- oikeus tulkkiin
- päihteettömyys, ei tupakointia.

1. Ohjaajat

Perheryhmäkodissa on aina paikalla yksi tai useampi ohjaaja, myös öisin. He huolehtivat kaikkien turvallisuudesta ja järjestyksen pitämisestä. He auttavat arkiaskareissa ja opastavat ja neuvovat sinua. He kohtelevat kaikkia lapsia/nuoria yhdenvertaisesti ja tasapuolisesti. Sekä mies- että naisohjaajia tulee totella ja kohdella samanarvoisesti.

2. Edustaja

Jokaisella alaikäisellä on oma edustaja. Sinullakin on. Jos vanha edustajasi ei voi jatkaa paikkakunnan muuttumisen takia, hankitaan sinulle uusi edustaja. Edustaja valvoo etuasi erilaisiin päätöksiin ja viranomaistapaamisiin liittyen niin, että asioitasi hoidetaan Suomen lakien ja asetusten mukaan. Edustaja ei ole mukana arjessa, vaan hän hoitaa virallisia asioitasi.

3. Käyttöraha ja toimeentulo

Perheryhmäkodissa sinulla on täysi ylläpito, eli saat muun muassa ruoan ja XX e puhelinrahaa/kk yms. Raha-asioista omaohjaaja kertoo sinulle tarkemmin. Jos olet 15-vuotias tai nuorempi, saat kuukaudessa käyttörahaa XX euroa. 17-vuotias saa Kelalta työmarkkinatukea, jos hän on TE-toimiston hyväksymässä koulutuksessa tai työkokeilussa ja se on kirjattu hänen kotoutumissuunnitelmaansa. Sinulla on oma huone (joissain tapauksissa huone on yhteinen toisen lapsen/nuoren kanssa). Perheryhmäkodissa huoneet ovat valmiiksi sisustettuja.

4. Omaohjaajat

Jokaiselle nuorelle nimetään oma ohjaajapari, joiden puoleen voi kääntyä kaikissa asioissa, varsinkin ongelman sattuessa kohdalle. Omaohjaajat toimivat kontaktihenkilöinä ja tulevat mukaan mahdollisuuksien mukaan tiettyihin tapaamisiin (koulu, sosiaalityöntekijä/ohjaaja).

5. Terveydenhuolto

Sairaanhoitaja nimeltään N.N. tekee sinulle oman alkuhaastattelun ja -tarkastuksen lähiaikoina. Ohjaajat varaavat sinulle ajan sinne. Ohjaajat varaavat sinulle ajan myös hammaslääkäriin. Sinun käytössäsi ovat yleiset kunnan terveydenhoitopalvelut. Sinulle varataan aikaa terveydenhuoltoon aina tarpeen mukaan.

6. Suomen kielen opetus ja oppivelvollisuus

Alle 16-vuotiaat menevät peruskouluun joko maahanmuuttajien valmistavalle luokalle tai tavalliselle luokalle. 16 vuotta täyttäneet menevät xxx.

Saat koulusta koulukirjat ja tarvittavat välineet. Koulua käydään joka arkipäivä (ma–pe). Jos olet sairaana tai sinulla on jokin tärkeä meno, voit olla ohjaajan luvalla poissa koulusta, muutoin koulussa tulee käydä säännöllisesti.

7. Ruoka

Perheryhmäkodissa saat kaikki ateriat ilta- ja välipaloineen. Lämmin ruoka on joka päivä kello XX. Sen lisäksi sinulla on mahdollisuus käyttää vapaasti jääkaapin ja kuivakaapin antimia. Jokainen lapsi/nuori osallistuu vuorollaan keittiötöihin.

8. Sosiaalityöntekijä

Perheryhmäkodin nuorten sosiaaliohjaaja/sosiaalityöntekijä on nimeltään N.N. Hän tulee tapaamaan sinua ja tutustuu sinun tilanteeseesi tarkemmin. Jatkossa voit varata ajan sosiaalityöntekijälle ohjaajien kautta. Sosiaalityöntekijä auttaa sinua sellaisissa asioissa kuin xxx. Ajan saamisessa voi kestää ja olisi hyvä kertoa ohjaajille, miksi haluat ajan.

9. Siisteys

Kaikki nuoret perheryhmäkodissa huolehtivat yleissiisteydestä, eli jokainen siivoaa omat jälkensä. Ruokailun jälkeen omat käytetyt astiat laitetaan suoraan astianpesukoneeseen. Jokaisella nuorella on siivous- ja keittiövuoro kerran viikossa.

Tukiasumisyksikössä kaikki huolehtivat yleisestä siisteydestä. Jokaisen tulee siivota omat jälkensä. Kaikki ovat velvollisia osallistumaan yleisten tilojen siivoukseen noin kerran viikossa. Siivousvuorolistat löytyvät tukiasumisyksikön ilmoitustaululta. Mikäli et tiedä siivousaluettasi/-aikaasi, voit kysyä apua ohjaajilta. Kerro ohjaajille, kun olet suorittanut siivouksesi.

10. Tapaamiset

Jos sinulla on tapaaminen, saat siitä etukäteen lapun, jossa kerrotaan tapaamisen aika, paikka ja henkilö.

Huolehdi, että olet ajoissa tapaamisessa, sillä uutta aikaa voi joutua odottamaan. Yleensä ohjaaja on mukana tapaamisissa.

11. Vierailut

Jos haluat tuoda perheryhmäkotiin kavereitasi tai muita vieraita, keskustele ja sovi asiasta ensin henkilökunnan kanssa.

12. Vapaa-ajan mahdollisuudet (esimerkkejä)

- kuntosali ja biljardi
- x-box, pingis ja lautapelit
- sauna: säännölliset saunavuorot sekä tytöille että pojille
- futsal- ja lentopallovuorot sekä muu ohjaajien järjestämä toiminta
- internet (saat meiltä esim. hyödyllisen listan erilaisista verkkomateriaaleista) (liite 13)
- mahdollisuus päästä talon ulkopuolisiin harrastuksiin

13. Oma paikkakunta

- opiskelumahdollisuudet
- liikkuminen julkisilla liikennevälineillä

14. Muut asiat

Asumisyksikön omaohjaajan ohje

Nuorelle osoitetaan omaohjaaja. Omaohjaaja vastaa nuoren hoidosta ja käytännön kasvatustyöstä yhdessä henkilökunnan kanssa.

1. Asumisyksikön jokaiselle nuorelle on nimetty omaohjaaja, joka vastaa nuoren kanssa tehtävästä työstä ja hänen asioidensa hoitamisesta.

2. Omaohjaaja vastaa nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisesta.

3. Omaohjaaja on yhteydessä nuoren verkostoon, ystäviin ja sukulaisiin. Omaohjaaja hoitaa yhteydenpidon paikkoihin, joissa nuori on ollessaan pois asuinyksiköstä.

4. Omaohjaaja hoitaa yhteydenpidon nuoren edustajaan, sosiaalityöntekijään ja muihin viranomaisiin.

5. Omaohjaaja on nuoren tukena hänen vieraillessaan kodin ulkopuolella. Esim. KELA, TE-toimisto, ulkomaalaistoimisto, terveydenhuolto ja muut.

6. Nuori ja omaohjaaja arvioivat nuoren kehitystä ja tavoitteiden saavuttamista säännöllisesti pidettävissä ohjaavissa keskusteluissa.

7. Omaohjaaja vastaa nuoren asioista hänen muuttaessaan asumisyksikköön. Omaohjaaja pitää tulopalaverin, on mukana lähtöpalaverissa ja tukee itsenäistymisvaiheessa.

8. Omaohjaajalla on kokonaiskuva nuoren tilanteesta. Hän vastaa nuoren asioiden tiedottamisesta muille ohjaajille.

9. Omaohjaaja ohjaa ja tukee nuoren harrastamista. Vastaa nuoren harrastamiseen liittyvistä kustannuksista (varusteet ja maksut).

10. Omaohjaaja vastaa siitä, että nuorella on käytössään tarvittavat varusteet opiskelua varten.

11. Omaohjaaja organisoi yhdessä nuoren kanssa nuoren juhlat. Nuoren muuttaessa pois omaohjaaja tekee nuorelle esimerkiksi kuvakirjan tai videon muistoksi yhteisestä ajasta ja järjestää lähtöjuhlan.

HOITOSUUNNITELMA

Hoitosuunnitelma on dokumentti, jonka avulla kartoitetaan ja seurataan asiakkaan elämänhallintaa. Sitä täytetään yhdessä asiakkaan kanssa omaohjaajakeskustelujen yhteydessä. Hoitosuunnitelmaan kirjataan asiakkaan kehittyminen eri elämänhallinnan osa-alueilla sekä omaohjaajakeskustelujen aiheet.

NUORI

Nimi

Sotu

Osoite

Sukupuoli

Puhelin

Sähköposti

Suomeen tulo

Perheryhmäkotiin tulo

Kielitaito

Kansalaisuus

Uskonto

Oleskelulupa

Huone

EDUSTAJA

Nimi

Puhelin

Sähköposti

SOSIAALITYÖNTEKIJÄ

Nimi

Puhelin

Sähköposti

TERVEYDENHOITAJA

Nimi

Puhelin

Sähköposti

OMAOHJAAJA

Nimi

YSTÄVÄT JA SUKULAISET SUOMESSA

Nimi

Puhelin

Osoite

Nimi

Puhelin

Osoite

Nimi

Puhelin

Osoite

Nimi

Puhelin

Osoite

TAUSTA/HISTORIA

Mitä nuori on kertonut elämästään ennen perheryhmäkotiin tuloa?

KOULU JA TYÖ

Mitä kouluja nuori on käynyt ennen perheryhmäkotiin tuloa? Onko hän tehnyt töitä?

PERHE

Keitä nuoren perheeseen kuuluu? Onko heihin yhteys?

TERVEYSTIEDOT

Sairaudet

Allergiat

Lääkitys

Terveydenhoitokontaktit

TERVEYS JA HYVINVOINTI

Onko nuorella terveyteen tai hyvinvointiin liittyviä huolia?

SOSIAALISET SUHTEET

Miten nuori tulee toimeen muiden kanssa? Millainen ohjattava hän on?

OPISKELU JA URASUUNNITELMAT

Millaista tukea nuori tarvitsee? Millaiset tavoitteet hänellä on?

ARJEN TAIDOT

Miten nuori selviytyy mm. seuraavista: kodinhoito, raha-asiat, ajanhallinta?

HARRASTUKSET JA VAPAA-AIKA

YHTEISKUNTA JA KOTOUTUMINEN

Miten nuori on asettunut Suomeen? Miten hän ymmärtää mm. palvelujärjestelmän, vastuut ja velvollisuuden?

ITSENÄISTYMINEN

Miten nuori suhtautuu poismuuttoon ja millaista tukea hän kokee tarvitsevansa?

NUOREN VAHVUUDET

PSYKOSOSIAALINEN TUKI

OMAOHJAAJAN YHTEENVETO

HOITOSUUNNITELMA

Kirjaamisohjeet

Kielitaito: Nuoren äidinkieli merkataan alleviivattuna ensimmäiseksi.

Koulu ja työ: Onko nuori käynyt kouluja ennen Suomeen tuloa? Mitä hän on opiskellut ennen perheryhmäkotiin tuloa?

Terveys ja hyvinvointi: Jos nuorella on terveyteen liittyviä huolia, niin vaikuttavatko ne elämään? Onko uniongelmia? Onko nuori puhunut traumakokemuksista, miten ne vaikuttavat arkeen, onko arki muutoin sujuvaa? Huolehtiiko nuori hygieniastaan?

Sosiaaliset suhteet: Millaiset sosiaaliset taidot nuorella on? Ovatko ne kehittyneet perheryhmäkotiasumisen aikana? Mitkä ovat hänen vahvuuksiaan? Miten nuori ratkoo ristiriitatilanteita? Seurusteleeko nuori, mitä hän seurustelusta ajattelee tai millaisena sen kokee? Onko nuorella perheryhmäkodin ulkopuolella ihmisiä, joiden puoleen hän voi kääntyä? Kokeeko hän yksinäisyyttä, osaako käsitellä sitä?

Opiskelu ja urasuunnitelmat: Millainen on nuoren koulupolku perheryhmäkotiasumisen aikana? Mitä hän opiskelulta toivoo? Onko nuorella haasteita oppimisessa, oppimisongelmia? Onko nuori motivoitunut koulunkäyntiin, onko hänellä itsellään huolia opiskeluun liittyen? Minkälainen on nuoren kielitaito suhteessa opiskeluun? Saako hän oman kielen opetusta?

Mikä on nuoren toiveammatti? Onko hän ollut kesätöissä tai muussa työssä? Missä hän on ollut työharjoittelussa, TET-viikoilla? Osaako nuori hakea työtä (MOL), tehdä CV:n?

Arjen taidot: Ylläpitääkö nuori siisteyttä omatoimisesti vai tarvitseeko tähän tukea ja muistuttelua? Osaako hän aikatauluttaa ja ennakoida tapaamisia, heräkö kouluun itsenäisesti? Kykeneekö suunnitelmallisuuteen? Osaako nuori käyttää rahaa järkevästi, säästääkö? Ymmärtääkö pankkiasiat?

Harrastukset ja vapaa-aika: Mikä nuorta kiinnostaa, mitä hän harrastaa, mitä hän tekee vapaa-aikanaan? Kokeeko hän vapaa-ajan epämiellyttävänä, tahtooko täyttää sitä aktiviteetein? Tarvitseeko nuori tukea vai osaako omatoimisesti keksiä tekemistä? Apuna voi käyttää Mielenkiinnon kohteiden kartoituslomaketta.

Yhteiskunta ja kotoutuminen: Millaisena nuori kokee oman asemansa Suomessa ja itsensä suhteessa suomalaisuuteen? Ymmärtääkö hän yleiset säännöt, lait ja oikeuden, yksilön aseman yhteiskunnassa? Millainen on nuoren paikkakuntatuntemus, pärjääkö kaupungilla ja asioiden hoidossa? Ymmärtääkö nuori mikä on KELA?

Itsenäistyminen: Onko nuori perillä muuttoon liittyvistä asioista ja itsenäisen asumisen periaatteista? Mitä asioita nuori jo osaa? Pelottaako yksin asuminen?

Käyttörahan maksamiseen liittyvä suositus

Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2016 laatiman suosituksen mukaan täyden ylläpidon tarjoavien uusien **perheryhmäkotien** asukkaille maksettaisiin taloudellisena tukena toimeentulotuen sijasta käyttörahaa. Tällöin turvapaikan saaneita perheryhmäkodeissa asuvia kohdeltaisiin samalla tavalla kuin suomalaisia sijoitettuja nuoria. Viimesijaiseksi tarkoitettua toimeentulotukea ei tällöin tarvita. Käyttörahan maksaminen edellyttää, että perheryhmäkotien budjeteissa huomioidaan käyttörahan maksamiseen tarvittava kuluerä. Lisäksi ministeriö suosittelee jo toiminnassa olevia perheryhmäkoteja arvioimaan mahdollisuutta siirtyä toimeentulotukimallista käyttörahan hyödyntämiseen.

Lapselle annettaisiin hänen omaan käyttöönsä kalenterikuukaudessa käyttövaroja henkilökohtaisia tarpeita varten iästä ja kasvuympäristöstä riippuen seuraavasti:

- alle 15-vuotiaalle määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan
- 15 vuotta täyttäneelle lapselle tai nuorelle vähintään määrä, joka vastaa kolmasosaa kulloinkin voimassa olevasta elatustuen määrästä.

Lapselle maksettavia käyttövaroja ei ole tarkoitettu kattamaan lapsen koulunkäyntiä, harrastuksia, vaatteita, puhelinkuluja eikä hygieniatuotteita, jotka maksetaan perheryhmäkodin budjetista. Käyttörahassa kyse on sen sijaan taskurahan luonteisista varoista. Lapsella on oikeus itse päättää henkilökohtaiseen käyttöön saamistaan käyttövaroista ja opetella itsenäistä rahan käyttöä. Myöskään lapsen edunvalvoja ei ole siten oikeutettu määräämään varojen käytöstä.

Vuonna 2016 useimmissa perheryhmäkodeissa maksettiin käyttörahaa alaikäisille vastaavalla tavalla kuin sijaishuoltolaitoksissa. Käyttörahan määrä oli yleisimmin 15-vuotiaille ja vanhemmille 52–55 euroa kuussa. Perheryhmäkodit korvasivat myös alaikäisten kustannuksia vaihtelevasti, esim. vaatteet: 30–65 eur/kk, puhelin: 10–30 eur/kk, hygienia: 10–20 eur/kk, parturi: 15 eur/kk sekä bussikortti.

Tukiasumisyksiköissä asuville itsenäistymistä opetteleville nuorille, jotka eivät saa täyttä ylläpitoa vaan valmistavat oman ruokansa, voidaan edelleen Kelan päätösten mukaan maksaa toimeentulotuen perusosaa, joko täysmääräisesti (vuonna 2016: 339–412 euroa/kk) mikäli ateriat valmistetaan itse, tai alennettuna (vuonna 2016: 173 euroa/kk), kun asumisyksikkö tarjoaa ruoan.

Perheryhmäkodeissa ja sovitusti tuetun asumisen yksiköissä lasten harrastukset sekä muut kulut, kuten reseptilääkkeet kuuluvat yksikön budjettiin. Jos em. asiat eivät sisälly yksikön budjettiin, kustannuksiin haetaan täydentävää toimeentulotukea. Kelan säännösten mukaan alaikäisille ilman huoltajaa oleville lapsille ei myönnetä lapsilisää.

Joissain perheryhmäkodeissa ja tuetun asumisen yksiköissä osa yli 17-vuotiaista saa työmarkkinatukea. Tällöin nuori saa tuen joko kokonaisuudessaan itselleen tai hänen kanssaan sopien osa tuesta voidaan säästää kerryttämään itsenäistymisvaroja. Nuoret maksavat tällöin myös omat kulunsa, eli eivät saa perheryhmäkodilta rahaa vaatteisiin, harrastuksiin, pieniin lääkekuluihin tai vastaaviin menoihin.

Perheryhmäkodin säännöt asukkaille (huoneentaulumalli)

1. Muita asukkaita ja henkilökuntaa on kunnioitettava ja kohdeltava hyvin. Kiusaamista, nimittelyä tai syrjintää ei hyväksytä. Kaikille on taattava fyysinen koskemattomuus.

2. Vieraat saavat oleskella aulatiloissa ja heidän tulee poistua perheryhmäkodilta klo XX mennessä. Yövieraat on kielletty, perusteluna turvallisuus.

3. Televisio sammutetaan ruokailun ajaksi klo xx-xx sekä iltaisin klo XX ja viikonloppuisin klo XX aikaan. X-Box ja tietokone menevät kiinni aina klo XX.

4. Kaikkea talon omaisuutta kohdellaan hyvin.

5. Kaikki huolehtivat yleisestä siisteydestä. Jokainen siivoaa omat jälkensä!

6. Kaikki ovat velvoitettuja siivousvuoroon kerran viikossa.

7. Perheryhmäkodissa on oltava su–to klo XX mennessä. Perjantaina ja lauantaina kotona on oltava klo XX mennessä. Alle 14-vuotiaat ovat kotona viimeistään klo XX.

8. Kotiintulon myöhästyessä esim. harrastusten takia, on ohjaajalle ilmoitettava mielellään jo etukäteen mikäli saapumisen perheryhmäkotiin tiedetään viivästyvän kotiintuloajan jälkeen. Mikäli emme saa yhteyttä nuoreen, voimme harkinnan mukaan tehdä poliisille katoamisilmoituksen.

9. Päihteiden eli huumeiden ja alkoholin käyttö sekä hallussapito on ehdottomasti kielletty!

10. Tupakoiminen on Suomessa kiellettyä alla 18-vuotiailta.

11. Jokainen on itse vastuussa omista tavaroistaan. Oman huoneen ovi on hyvä pitää lukittuna ja henkilökohtaiset tavarat huoneessa.

12. Ohjaajien antamia ohjeita ja määräyksiä on noudatettava: jokainen allekirjoittaa sopimuksen sääntöjen noudattamisesta.

Tukiasumisyksikön säännöt asukkaille (huoneentaulumalli)

1. Yövieraat on kielletty, perusteena turvallisuus. Vieraiden täytyy poistua talosta klo XX.

2. Televisio ja liedet sammutetaan klo 24–07. Klo 24 jälkeen ei pelata pingistä, X-boxia, pöytäjalkapalloa eikä muitakaan pelejä.

3. Kaikkea talon yhteistä omaisuutta kohdellaan hyvin.

4. Kaikki huolehtivat yleissiisteydestä, jokainen siivoaa omat jälkensä!

5. Kaikki ovat velvollisia osallistumaan yleisten tilojen siivoukseen 1–2 kertaa viikossa. Ohjaajat laittavat listan siivousvuorosta asunnon seinälle.

6. Päihteiden, huumeiden ja alkoholin käyttö sekä hallussapito on ehdottomasti kielletty! Myös tupakoiminen on Suomessa kiellettyä alle 18-vuotiailta.

7. Muita asukkaita ja henkilökuntaa on kunnioitettava ja kohdeltava hyvin. Kiusaamista, nimittelyä tai syrjintää ei hyväksytä. Lisäksi kaikille on taattava fyysinen koskemattomuus.

8. Jokainen on itse vastuussa omista tavaroistaan. Jos tavaraa katoaa, on tehtävä rikosilmoitus. Oman huoneen ovi kannattaa pitää lukittuna ja henkilökohtaiset tavarat huoneessa.

9. Kouluun ja tapaamisiin herätään ajoissa ja mennään itsenäisesti.

10. Mikäli jostain syystä et ole kotona iltaisin klo XX mennessä, ilmoita siitä ohjaajalle etukäteen. Kolmesta ilmoittamattomasta yöpoissaolosta tehdään katoamisilmoitus poliisille.

11. Luvattomasta koulupoissaolosta, kahdesta koulumyöhästymisestä tai siivousvuoron laiminlyönnistä seuraa kirjallinen varoitus. Kolmannesta varoituksesta seuraa käyttörahan leikkaaminen XX prosentilla.

12. Ohjaajien antamia ohjeita ja määräyksiä on noudatettava: jokainen allekirjoittaa sopimuksen sääntöjen noudattamisesta.

Ohjeistusta raportointia varten[93]

Asiakasdokumentoinnin tulee noudattaa lakia ja sen tulee olla objektiivista, ajantasaista, riittävän tarkkaa ja jatkuvaa. Työtiimissä on hyvä keskustella aiheesta ja sopia selkeät ohjeet. Alla joitakin perusasioita.

Kirjaaminen on olennainen osa itse asiakastyötä ja se on työntekijän vastuulla. Dokumentoitu työ tekee mahdolliseksi toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan. Tällä tavoin varmistetaan osallisten oikeusturvan toteutuminen.

Raportoinnissa pitää kirjoittaa neutraalisti tapahtumien kulku, eli faktat faktoina ja tarkat tiedot raportoitavasta asiasta tai tilanteesta. Omat mielipiteet pitää erottua selvästi ja ne on kirjattava asialliseen sävyyn. Kirjattaessa käytetään asiakkaista heidän virallisia nimiään.

Asiakkaasta saa kirjata ainoastaan sellaisia asiakasta, hänen olosuhteitaan tai läheisiään koskevia tietoja, joita tarvitaan asiakkaaseen liittyvän tehtävän hoitamiseksi. Tarpeellisten tietojen laajuus, tarkkuus ja yksityiskohtaisuus määräytyvät palvelun sekä asiakkaan tilanteen mukaan. Asiakastietoja kirjaavan työntekijän on arvioitava, mitkä tiedot ovat asiakkaan tuen, suunnittelun, toteutuksen ja seurannan osalta tarpeellisia.

Perheryhmäkotiin tai tukiasumisyksikköön tulevalle on hyvä jo alkuinfossa kertoa, että ohjaajat kirjaavat päivän tapahtumia ja kertoa siitä miten henkilötietoja käsitellään. Tässä tulee pyrkiä siihen, että ennen kuin asiakas tai hänen edustajansa antaa tietoja, hän tietää mihin hänen antamiaan tietoja tarvitaan sekä mihin tarkoitukseen niitä käytetään.

Työturvallisuuteen liittyvät asiat kirjataan erityisen tarkasti. Tiedon pitää olla ajantasaista ja tarkasti kirjattua, niin että kaikki henkilökunnasta tietävät jos joitakin käytäntöjä on muutettu. Näin voidaan myös vähentää mahdollisia riitatilanteita asiakkaiden kanssa.

On hyvä muistaa, että asiakkaalla on oikeus nähdä hänestä kirjoitettu teksti. Tarkastusoikeus on henkilökohtainen oikeus eikä sitä voi käyttää asianajajan tai muun asiamiehen välityksellä. Asianajajan tiedonsaantioikeus perustuu hänen asiakkaalta saamaansa valtakirjaan, mutta tällöin tietojen antamiseen ei sovelleta tarkastusoikeutta koskevia säännöksiä. Pääsääntöisesti asiakkaalle tulee antaa nähtäväksi hänen pyytämänsä tiedot tai jäljennökset niistä. Poikkeuksellisesti tietojen antamisesta voidaan kieltäytyä henkilötietolain 27 § mukaisesti. Esimerkiksi tietojen antamisesta voidaan kieltäytyä, jos tiedon antamisesta saattaisi aiheutua vakavaa vaaraa asiakkaan terveydelle tai hoidolle taikka jonkun muun oikeuksille. Jos tietojen antamisesta kieltäydytään, tulee asiakkaalle antaa kirjallinen kieltäytymistodistus. Todistuksessa on mainittava myös kieltäytymisen syy. Asiakkaalla on tällöin oikeus saattaa asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

93 Ohjeistuksen pohjana on Olli Snellmanin artikkeli *Henkilötietojen ja asiakasasiakirjojen käsittely vastaanottokeskuksissa - yleiset periaatteet*.

Riitatilanteen jälkeinen neuvottelu vastaanottokeskuksessa[94]

LÄSNÄ: riidan osapuolet, KAKSI työntekijää sekä tarvittavat tulkit. Läsnä olevat tulkit ovat parasratkaisu, mutta myös puhelin tulkkaus käy.

PAIKKA: työturvallinen tila; istumajärjestys suunniteltava etukäteen, ei riidan osapuolia vierekkäin

Työntekijän toimintaa ohjaavat arvot:

- puolueettomuus
- tasa-arvoisuus
- oikeudenmukaisuus
- ”ongelma on ongelma, ihminen ei ole ongelma”
- ihmiset eivät yleensä loukkaannu siitä mitä heille sanotaan vaan siitä miten se heille sanotaan!

NEUVOTTELUN KULKU:

Ennen nuorten tuloa paikalle työntekijät sopivat, kumpi toimii tilanteen puheenjohtajana/vetäjänä, ja kumpi tukee ja tarkkailee tilannetta sekä kirjaa palaverin päätökset raporttiin

1. Neuvottelun aloitus

- Puheenjohtaja kertoo työntekijöiden roolit ja neuvottelun tarkoituksen.
- Neuvottelun sääntöjen selvittäminen: jokainen puhuu vain omasta puolestaan, puheenjohtaja jakaa puheaikaa tasapuolisesti ja että neuvottelu päätetään välittömästi, jos tilanteessa esiintyy väkivaltaa.

2. Asuinyksikkö on kaikille turvallinen paikka olla ja elää

- Puheenjohtaja kertoo paikan keskeisimmät turvallisuuteen ja koskemattomuuteen liittyvät säännöt.
- Neuvottelun ensimmäinen tavoite on saavuttaa sovinto, jotta eläminen ja oleminen voi jatkua kaikkien osalta turvallisesti.
- Muita tavoitteita voidaan kysyä nuorilta (anteeksi pyytäminen, rauhaan jättäminen jne.).

3. Nuoret kertovat vuorotellen oman tarinansa riitatilanteen kulusta (aakkosissa ensimmäisenä oleva ensimmäisenä)

- Työntekijät voivat tehdä tarkentavia ja selkeyttäviä kysymyksiä, ei kantaa ottavia kommentteja!
- Puheenjohtaja huolehtii siitä, että molemmat saavat käyttää saman verran aikaa tarinaansa.
- Puheenjohtaja kysyy kertojalta mitä nuori toivoo toiselta/ toisilta osapuolilta, jotta asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

4. Selvittelyvaiheen lopettaminen

- Jos tilanne juuttuu ”juupas – eipäs” -väittelyksi, puheenjohtaja toteaa, että keskustelu tästä aiheesta lopetetaan ja siirrytään päätöksen tekemisen vaiheeseen.

94 Mallin kehittänyt Kaisa Kantola Oulun vastaanottoyksiköstä

5. Työntekijät keskustelevat keskenään siitä, mitä nuoret ovat puhuneet ja esittävät oman näkemyksensä kuulemastaan ja oman esityksensä neuvottelun ratkaisuksi, esimerkiksi

- molemminpuolinen anteeksipyyntö
- ”kättä päälle” -sovinto
- uudet toimintatavat vastaavissa tilanteissa
- rikkoutuneen tavaran korvaaminen.

6. Puheenjohtaja kysyy osapuolilta, voivatko he sitoutua esitettyihin ratkaisuihin, tai mitä he esittävät ratkaisuksi

7. Sovinto syntyy

8. Puheenjohtaja kertaa sopimuksen

- Puheenjohtaja sanoo sopimuksen lisäksi ääneen sen, että tämän asian käsittely päättyy tähän neuvotteluun, eivätkä nuoret jatka sitä enää osastolla. Asiat pitää osata lopettaa, sama koskee työntekijöitä.

9. Myönteisen palautteen antaminen

- Työntekijät antavat nuorille ja toisilleen aitoa myönteistä palautetta neuvottelutilanteessa toimimisesta.

10. Tunnelmakierros

11. Työpari purkaa palaverin jälkeen kahdestaan omat tunteensa ja kokemuksensa

- Miten toivoisit minun toimivan seuraavalla kerralla? Ihmettelitkö jotakin sanomaani?
- Kiitoksen antaminen työparille.

Hyvän neuvottelun merkitys nuorelle:

1. Antaa nuorelle kokemuksen oikeudenmukaisesta kohtelusta ja siitä, että häntä kuunnellaan, ja arvostetaan ihmisenä (nuorten tekoja ei tarvitse hyväksyä).
2. Antaa nuorelle rakentavan mallin käsitellä sanallisesti erimielisyyksiä.
3. Hyvin suunniteltu ja toteutettu neuvottelu luo turvallisuutta ja varmuutta nuoren elämään.

MUUTA HUOMIOITAVAA:

- Tiedosta oma sanaton viestintäsi: ilmeet ja eleet.
- Kysy suoraan neuvoa työpariltasi ”mitä minun pitäisi nyt kysyä”, ”olenko unohtanut jotakin?” jne.

Toimintamalli lastensuojelutapauksessa

1. Huoli vastaanottokeskuksessa asuvasta lapsesta tai nuoresta herää

- yhden työntekijän huoli tai epäily riittää
- sisäinen raportointi ja tiedon jakaminen tärkeää.

2. Työntekijä tekee vastaanottokeskuksen huoli-ilmoituksen ko. asiakkaan sosiaalityöntekijälle/-ohjaajalle vastaanottokeskuksessa (valmis lomake)

3. Asian selvittely ja arviointi aloitetaan viipymättä sosiaalityöntekijän/-ohjaajan johdolla.

Asian selvittelyssä on mukana tapauskohtaisesti ko. yksikön vastaava ohjaaja, yksikön muut ohjaajat, sairaanhoitaja, edustaja ja vastaanottokeskuksen ylin johto.

4. Sosiaalityöntekijä/-ohjaaja tai muu työyhteisön sopivaksi katsoma työntekijä keskustelee asiasta lapsen tai nuoren kanssa

- Vanhemmat ja huoltajat huomioitava ja pyydettävä lupa lapsen kanssa keskusteluun.

5. Jos aiheellista, vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä/-ohjaaja tekee lastensuojeluilmoituksen kunnan lastensuojeluun.

Vastuu tapauksen selvittelystä siirtyy ensisijaisesti lastensuojelulle. Jos sosiaalityöntekijä/-ohjaaja arvioi, ettei viralliselle lastensuojeluilmoitukselle ole tarvetta, asian jälkihuolto ja seuranta hoidetaan vastaanottokeskuksessa yhteistyössä lapsen/nuoren vanhempien, huoltajien tai edustajan kanssa.

Kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijä, joka vastaa perheryhmäkodin/tukiasumisyksikön asiakkaista:

Nimi: _____

Sähköposti: _____

Puhelin: _____

Muita tärkeitä yhteystietoja: _____

6. Kiireellisissä lastensuojelutapauksissa virka-ajan ulkopuolella asumisyksikön työntekijä ottaa aina yhteyttä kunnan sosiaalipäivystykseen

- yhden työntekijän huoli tai epäily riittää syyksi yhteyden ottamiseen
- asumisyksikön huoli-ilmoitus on myös tehtävä
- sisäinen raportointi ja tiedon jakaminen tärkeää, vanhempia, huoltajia tai edustajaa unohtamatta.

Kunnan sosiaalipäivystys ma-su klo 8–24 puhelin: _____

Muita tärkeitä yhteystietoja: _____

7. Seksuaalirikos- ja väkivaltaepäilyissä tehdään rikosilmoituksena poliisille

- vastaanottokeskuksen huoli-ilmoitus
- lastensuojeluilmoitus kaupungin lastensuojeluun tai virka-ajan ulkopuolella sosiaalipäivystykseen.

Poliisin puhelinnumero: _____

Seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen

Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/pahoinpitelyepaily

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäily voi herätä joko lapsen kertomuksesta tai läheisten aikuisten huolena hänen oireistaan tai muusta hyvinvoinnistaan. Joskus hyväksikäytön epäily tulee esille lapsen jonkun muun tutkimuksen yhteydessä.

Lapsi kertoo asiasta itse

Lapset eivät kerro oma-aloitteisesti hyväksikäytöstä kovin helposti. Tavallista on, ettei lapsi halua tai uskalla kertoa siitä senkään jälkeen, kun asia on tullut ilmi muita teitä. Ihmisellä on voimakas tarve torjua loukkaavat, hämmentävät ja häpeää aiheuttavat asiat. Toisaalta lapsi saattaa kyllä kertoa vihjeitä tapahtuneesta, mutta aikuiset eivät ehkä osaa niitä kuulla.

Lapsen käytös ja oireet viestittävät ongelmista

Selvitysten lähtötilanne on erilainen, jos lapsi ei kerro hyväksikäytöstä, mutta epäily herää hänen käytöksensä ja oireittensa perusteella. Hyväksikäytetyllä lapsella saattaa olla erilaisia fyysisiä merkkejä, levottomuutta tai yliseksuaalisuutta. Kaikkien hyväksikäytettyjen lasten käytös ei kuitenkaan muutu, vaan he saattavat tehdä parhaansa pysyäkseen huomaamattomina. On lisäksi muistettava, että lasten erilainen oireilu on varsin yleistä ilman että sen taustalla olisi hyväksikäyttöä.

Aikuinen päättelee hyväksikäytön tapahtuneen

Usein läheiset sukulaiset ja tuttavat ovat herkkiä havaitsemaan lasten pahaa oloa. Kaikki ilmoitukset ja epäilyt on syytä arvioida. Yleensä selvitys on syytä aloittaa tarkkailemalla lasta ja kerätä tietoja olosuhteista.

Hyväksikäyttöepäily tulee esille muiden tutkimusten yhteydessä

Lapsen tullessa tutkimuksiin muissa asioissa saattaa löydöksenä olla myös seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen vahva epäily. Nämä tilanteet ovat osoittautuneet vaativiksi hoitaa niin, että on voitu säilyttää yhteistyö vanhempien kanssa. Vanhemmat kokevat helposti, että heitä on petkutettu hakemaan lapselleen apua, mutta ovatkin joutuneet syytettyjen penkille. Erityisesti tällöin tarvitaan useamman henkilön kokonaisarvio.

Hyväksikäyttäjä ilmoittaa itse tapahtuneesta

Joskus hyväksikäyttäjä ilmoittaa toiminnastaan jollekin läheiselle tai suoraan poliisille. Joskus myös väärin syytetty henkilö voi tehdä ilmoituksen jouduttaakseen asian käsittelyä, koska hän haluaa osoittaa tutkimuksissa syyttömyytensä. Esitutkinnan johtaja saattaa pyytää tapauksesta tietoja sosiaali- ja terveydenhuollolta, mikäli hyväksikäyttäjä tai hyväksikäytetty on tutkittu jossain sosiaali- tai terveydenhuollon toimipaikassa.

Pedofiliarikosten selvittäminen

Pedofiilin hyväksikäyttörenkaan paljastuminen alkaa yleensä siten, että yksi lapsi kertoo asiasta jollekin luottamalleen aikuiselle tai muille lapsille. Tämän jälkeen tietoon saattaa tulla useita pedofiilin luona käyneiden lasten nimiä. Pedofiilit usein keräävät itselleen listoja mahdollisista kohteista, joten kaikki nämä lapset eivät välttämättä ole joutuneet hyväksikäytetyiksi. Pedofiilin toiminnan selvittäminen kuuluu poliisin toimialaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikat joutuvat kuitenkin usein mukaan arvioimaan lasten suojelun ja hoidon tarvetta.

Selvitystä edellyttävät oireet

Mikään yksittäinen oire ei ole sinänsä osoitus lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, vaan asia tulee aina selvittää kokonaisuudessaan. Seuraavia oireita esiintyy myös muissa ongelmatilanteissa, mutta ne antavat aina aihetta asioiden selvittämiseen.

Fyysiset havainnot

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö joudutaan usein selvittämään ilman selviä fyysisiä merkkejä. Ulkoisissa tutkimuksissa voidaan kuitenkin löytää esimerkiksi mustelmia tai spermanjälkiä. Lapsella voidaan todeta sukupuolitauti tai vammoja sukupuolielimissä tai anaalialueella.

On muistettava, että erityisesti leikki-ikäisillä on hyvin usein mm. jaloissa mustelmia, joiden ilmaantumista he eivät leikkiessään ole huomanneet. Sen sijaan genitaali- ja anaalialueella, reiden sisäpinnalla, käsivarsissa tai selässä ”luonnolliset” mustelmat sitä vastoin ovat harvinaisempia.

Oireellista voi olla myös, että vanhemmat vähättelevät lapsen vammoja, antavat niistä vastahakoisesti selityksiä ja viivyttelevät avun hakemisessa. Lapsella on myös voinut olla toistuvasti erilaisia oireita ja vammoja, joihin on haettu apua aina eri lääkäreiltä, terveyskeskuksista tai sairaaloista.

Psykosomaattiset oireet

Lapsilla on usein erilaisia psykosomaattisia oireita, jotka saattavat mennä ohitse itsestään. Tutkimuksia ne edellyttävät silloin, kun oireet ovat pysyviä ja vaikeita, tai äkillisesti ilmetessään erityisen rajuja. Syyt voivat olla moninaisia eikä myöskään pelkästään psykosomaattisesta oireesta yksinään voi vetää johtopäätöstä, että lapsi olisi hyväksikäytetty. Yhtenä mahdollisuutena voi kuitenkin testata olisiko taustalla kyseessä hyväksikäyttö.

Nukahtamispelko ja painajaiset voivat liittyä öiseen aikaan tapahtuvaan hyväksikäyttöön, mutta erilaiset pelot ja yölliset kauhukohtaukset ovat myös tavallisia pikkulasten kehitykseen kuuluvia ilmiöitä. Anaalisesti hyväksikäytetyillä lapsilla on usein havaittu tuhrimisoireita. Myös syömisvaikeudet ja vatsakivut saattavat olla merkkejä hyväksikäytöstä.

Käytösoireet

Lapset ovat monissa kehitysvaiheissa luontaisesti kiinnostuneet seksuaalikysymyksistä, lasten saamisesta, alastomuudesta ja sukupuolten välisistä fyysisistä eroista. Pitkään jatkuva ja tiivis seksuaaliasioista puhuminen, alle murrosikäisillä yhdyntäkuvien piirtely ja viettelevä käyttäytyminen aikuisia kohtaan edellyttävät kuitenkin lapsen elämäntilanteen selvittämistä.

Hyväksikäytetty lapsi voi oirehtia myös masturboimalla avoimesti ja julkisesti; yleensähän lapset koskettelevat sukupuolielimiään salassa lohtua hakiessaan. Hyväksikäytetyt lapset saattavat pyrkiä myös itse hyväksikäyttämään muita lapsia. Tällainen käytös eroaa tavanomaisista ”lääkärileikeistä” aggressiivisuutensa ja avoimuutensa vuoksi.

Seuraavat käytösoireet saattavat olla ilmausta hyväksikäytöstä, mutta taustalla voi olla monia muita tekijöitä:

- Lapsi on seksuaalisesti latautunut ja korostuneen viettelevä suhteessaan aikuisiin. Hän käy käsiksi muiden lasten sukupuolielimiin tai masturboi pakonomaisesti tai julkisesti.
- Lapsi on jatkuvasti masentunut ja sulkeutunut ja karttaa aikuisia. Hän ei hae aikuisilta turvaa ja lohdutusta vaan itkee yksinään ja välttää kontaktia muihin ihmisiin. Hän saattaa olla myös alistunut ja suostua passiivisesti kaikkeen.
- Lapsi näyttää pelkäävän jompaakumpaa vanhemmistaan ja kavahtaa kosketusta.
- Lapsi on jatkuvasti levoton, ahdistunut ja ylikiihottunut.
- Lapsi karkaa kotoaan eikä hän itse sen enempää kuin vanhemmatkaan osaa sanoa syytä siihen.
- Lapsessa tapahtuu äkillinen muutos, jolloin hän taantuu (esimerkiksi kastelu alkaa uudelleen).
- Lapsi vahingoittaa itseään tai yrittää itsemurhaa.

Suoritettavat toimenpiteet

Alkuvaiheen toimenpiteet riippuvat siitä, missä tapaus tulee esille sekä siitä, kuinka kauan sitten hyväksikäytön epäillään viimeksi tapahtuneen. Mahdolliset somaattiset löydökset on akuuteissa tapauksissa saatava kartoitettua ennen kuin ne häviävät ja erityisesti pienten lasten muistikuvat on saatava kirjattua muistiin mahdollisimman pian.

Tapaus on akuutti, jos mahdollisen hyväksikäytön epäillään tapahtuneen niin äskettäin (muutaman päivän sisällä), että voidaan saada otettua oikeuslääketieteellisiä näytteitä tai lapsella on tuoreita vammoja. Akuuteissa tilanteissa tutkimukset tehdään ja vammat hoidetaan päivystyksenä tai lapsi otetaan osastolle.

Epäilystä ilmoitetaan lastensuojeluun, lastensuojelulaki 25§ (Finlex). Lastensuojeluilmoituksessa voidaan pyytää tekemään asiasta kiireellisesti rikosilmoitus. Akuuteissa tilanteissa poliisin tulee voida kerätä esitutkintaan tarvittava näyttö tapahtumapaikalla välittömästi.

Jos epäillyn hyväksikäytön oletetusta tapahtumisajankohdasta on kulunut niin kauan, ettei oikeuslääketieteellisiä näyttöjä ole enää saatavissa, tehdään asiasta vain alkukartoitus ja varsinaisiin tutkimuksiin ryhdytään vasta poliisin pyydettyä selvitystä.

Kirjallisuus

Taskinen, Sirpa (toim.). 2003. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakes. Oppaita 55. Saarijärvi.

PALAUTEKYSELY ASIAKKAAN LÄHTIESSÄ ALAIKÄISYKSIKÖSTÄ

Lomake täytetään myös yksikön vaihtuessa ryhmäkodista tukiasumisyksikköön tai toisinpäin. Asiakkaan lähtiessä tukiasumisyksiköstä taulukon kohta 1 jätetään huomioimatta. Lomakkeen täyttämisen lisäksi on tietenkin tärkeää myös keskustella lapsen tai nuoren kanssa kysymysten ja vastausten herättämistä ajatuksista ja tunteista.

PALAUTE NUOREN LÄHTIESSÄ RYHMÄKODILTA/TUKIASUMISYKSIKÖSTÄ

ASTEIKKO	5 = erinomainen	4 = melko hyvä	3 = ei osaa sanoa	2 = melko huono	1 = tosi huono
1. RUOKA miltä ruoka maistui?					
2. ASUMINEN mitä mieltä olet asumisjärjestelyistä?					
3. ILMAPIIRI olitko tyytyväinen?					
4. OMAOHJAAJA saitko tarpeeksi tukea ja ohjausta omaohjaajaltasi?					
5.SAIRAANHOITO mitä mieltä olet?					
6. SOSIAALITYÖ mitä mieltä olet?					
7. KOULU mitä mieltä olet?					

VAPAA SANA: Mitä muuta haluat sanoa meille? Millaisissa asioissa tarvitset vielä apua, kun muutat itsenäisesti asumaan? Mistä haluaisit apua saada?

KIITOS PALAUTTEESTASI, MIELIPITEESI ON MEILLE TÄRKEÄ!

Hyödyllisiä tietolinkkejä työntekijöille

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386

Kotoutumislain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. **http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386**

Kotouttamisen osaamiskeskus

Kotouttamisen osaamiskeskus toimii työ- ja elinkeinoministeriössä. Osaamiskeskuksen tavoitteena on tukea maahanmuuttajien kotoutumista edistävää työtä paikallisesti, alueellisesti sekä valtakunnallisesti.
http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen

Ilman huoltajaa tulleelle alaikäiselle laaditaan aina kotoutumissuunnitelma. Asuinyksikössä nuorelle tehdään alkuhaastattelu. Kotoutumissuunnitelman kysymyksiä voidaan osin käyttää myös alkuhaastattelussa. Ohessa linkki kotoutumissuunnitelmamalliin:
http://kotouttaminen.fi/lomakkeet/ilman-huoltajaa-tulleen-alaikaisen-kotoutumissuunnitelma

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta

Lain tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset.
http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110746

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirasto (Migri) on sisäministeriön alainen virasto, joka käsittelee ja ratkaisee maahantuloon, maassa oleskeluun, pakolaisuuteen sekä Suomen kansalaisuuteen liittyviä asioita.
http://www.migri.fi

Ihmiskaupan uhrit

Suomen kansallinen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, joka toimii osana Joutsenon vastaanottokeskusta. Jo pelkkä epäily ihmiskaupassa uhriutumisesta riittää auttamisjärjestelmään pääsyyn.
http://www.ihmiskauppa.fi/

Kansainvälisiä toimijoita

CONNECT-hankkeen tavoitteena on tunnistaa eurooppalaisten toimijoiden hyviä käytäntöjä sekä edistää konkreettisia toimenpiteitä, jotka tukevat ilman huoltajaa tulleiden lasten parissa tehtävää kotouttamistyötä. **http://www.connectproject.eu/**

The Children and War Foundation on voittoa tavoittelematon järjestö, jonka tehtävänä on parantaa lasten elämää sodan ja katastrofien jälkeen. **http://www.childrenandwar.org/**

Muuta infoa

Mielenterveys on tärkeä osa ihmisen kokonaisterveyttä. Mielenterveysosaamisella tarkoitetaan arkisia ja yksinkertaisia keinoja, joiden avulla jokainen voi edistää omaa ja läheistensä mielenterveyttä.
http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mistoiminta/mielenterveysosaaminen/mielenterveyden-ensiapu

Taitoja Mielen Toipumiseen (TMT) -oppaan työskentelymallien avulla autetaan lapsia, nuoria, aikuisia ja perheitä katastrofia tai traumaattista tapahtumaa seuraavina viikkoina ja kuukausina, silloin kun psyykkistä ensiapua on jo annettu ja/tai tarvitaan tätä tiiviimpää lähestymistapaa.
https://www.thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/keinoja-mielenterveyden-edistamiseen/taitoja-mielen-toipumiseen

Kartoituksen avulla voi selvittää vapaa-ajan käyttöä ja mielenkiinnon kohteita aiemmin, tällä hetkellä ja mahdollisesti tulevaisuudessa.
http://mielenaukea.fi/wordpress/wp-content/uploads/2015/07/VAPAA-AJAN-TOIMINTOJEN-JA-MIELENKIINNON-KOHTEIDEN-KARTOITUS.pdf

Myötätuntostressin itsearviointikysely on saatavilla 20 eri kielellä.
http://www.proqol.org/ProQol_Test.html

Helppoja ryhmäharjoitteita tutustumiseen, ryhmäytymiseen, kielenoppimiseen, kulttuurista eroista keskusteluun ja itsetuntemuksen lisäämiseen löytyy Metropolia ammattikorkeakoulun toteuttaman hankkeen sivustolta. **http://kepeli.metropolia.fi/**

Muita järjestöjen materiaaleja

ETU ry palvelee kaikkia turvapaikanhakijalasten edustajia ympäri Suomea. Toiminnan tavoitteena on edistää ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakija- ja pakolaislasten edun toteutumista.
http://www.edustajat.fi/

Lastensuojelun Keskusliiton tuottama sivusto, joka tarjoaa perustietoa lastensuojelusta Suomessa.
https://www.lastensuojelu.info/

Pakolaisapu ry on valtakunnallisesti merkittävä pakolaisuuden ja kotoutumisen asiantuntija. Sen toiminnassa huomioidaan koko kotoutumisen kaari, maahan muuttaneiden erilaiset taustat sekä vastaanottavan yhteiskunnan rooli. **http://pakolaisapu.fi/pakolaisapu/tyo-suomessa/**

Plan ry:n maahanmuuttajatyö ehkäisee oppivelvollisuuden loppupuolella tai sen jo umpeuduttua Suomeen muuttaneiden nuorten syrjäytymistä sekä tukee heidän aktiivista kansalaisuuttaan.
https://plan.fi/maahanmuuttajatyö

SPR tekee monenlaista monikulttuurisuuteen, kotoutumiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvää työtä valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. **https://www.punainenristi.fi/tule-mukaan**

Yhteiset Lapsemme ry edistää maahanmuuttajaperheiden kotoutumista sekä vuoropuhelua viranomaisten ja maahanmuuttajayhteisöjen välillä. Palveluja ovat tällä hetkellä monikulttuurisille ja maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille tarkoitettu lastenkoti, monikulttuurinen perhekeskus sekä venäjänkieliset ja kotouttavat kerhot. **http://www.yhteisetlapsemme.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/**

Nutukka-materiaalipaketti on tarkoitettu nuorten maahanmuuttajien yleissivistävän koulutuksen opettajille ja nuorten ohjaajille. **http://www.nutukka.org/**

Hyödyllisiä tietolinkkejä lapsille ja nuorille

Materiaalipaketti kielenopetukseen vapaaehtoisille ja itseopiskelua varten.
http://kotouttaminen.fi/kielen-ja-kulttuurin-opetus

Opetusvideo Suomen historiasta sadan vuoden takaa. Eri kieliversioita, 20 min.
https://www.youtube.com/channel/UCNoXocZGaydlKyO9FbN_Jwg

Suomen Mielenterveysseuran tuottamia pelejä mielen hyvinvoinnin tukemiseksi.
http://www.mielenterveysseura.fi/fi/materiaalit/pelit-ja-teht%C3%A4v%C3%A4t

Suomen Mielenterveysseuran ja HUS:n kriisistä selviytymisen oma-apuohjelma nuorille.
Suomeksi ja ruotsiksi.
https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/itsearviointi_omaapu/oma-apu/toivo/Pages/default.aspx

Tietoa mielenterveydestä eri kielillä.
https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat/Pages/default.aspx

Turvataitoja nuorille. Suomeksi.
https://www.thl.fi/documents/10531/124365/Opas%202012%2021.pdf

Opiskeluihin liittyviä sivustoja:

- **https://opintopolku.fi/wp/fi/** (myös ruotsiksi ja englanniksi)
- **http://www.ammattiosaaja.fi/** (myös ruotsiksi ja englanniksi)
- **http://oppisopimus.net/**
- **http://aikuislukiot.fi/etusivu/** (myös englanniksi)
- **http://kansanopistot.fi/** (myös ruotsiksi ja englanniksi)

Työterveyslaitoksen opas suomalaisesta työelämästä. 13 eri kieliversiota
https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/monikulttuurinen-tyoelama/toissa-suomessa-tietoa-maahanmuuttajalle-13-kielella

Työterveyslaitoksen videoita, joissa maahanmuuttajat kertovat työelämästä
https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/monikulttuurinen-tyoelama/videomateriaalia-ja-vinkkeja-tyopaikoille-ja-oppilaitoksiin/

Nuorille suunnattu sivusto mm. kesätyönhakuun ja ammatinvalintaa helpottamaan
http://www.kunkoululoppuu.fi/

Tietoa ammateista ja eri ammateissa toimivien haastatteluja
http://www.ammattinetti.fi/

Lähteet

Aalto-Setälä, T. 2010. Nuorten mielenterveyden häiriöt. Nuorten hyvinvointi – ja pahoinvointi Konsensuskokous. Suomalainen lääkäriseura Duodecim ja Suomen Akatemia.

Aalto-Setälä, T. & Marttunen, M. 2007. Nuoren psyykkinen oireilu – häiriö vai normaalia kehitystä? Duodecim, 123 (2), 207 – 213.

APA. American psychiatric association: diagnostic and statistical manual of mental disorders 2000.

Betancourt, T. & Khan, K. 2008. The mental health of children affected by armed conflict: Protective processes and pathways to resilience. *International review of Psychiatry,* 20 (3), 317- 328.

Betancourt, T. & Williams, T. 2008. Building an evidence base on mental health interventions for children affected by armed conflict. *Intervention,* 6 (1), 39- 56.

Brewin, C., Andrews, B., Valentine, J. 2000. Meta-analysis of risk-factors for posttraumatic stress disorder in trauma exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology,* 68, 748- 766.

Cacciatore 2010 Aggression portaat. Opetushallitus.

Chase, E. 2010. Agency and silence: Young people seeking asylum alone in the UK. British *Journal of Social Work,* 40 (7), 2050-2068.

De Anstiss, H., Ziaian, T., Procter, N. & Warland, J. 2009. Help-seeking for mental health problems in young refugees: A review of the literature with implications for policy, practice and research. *Transcultural Psychiatry,* 46 (4), 584-607.

Derluyen, I. & Broekaert, E. 2008. Unaccompanied refugee children and adolescent. The glaring contrast between legal and psychological perspective. *International Journal of Law and Psychiatry,* 31, 319–330.

Drury, J. & Williams, R. 2012. Children and young people who are refugees, internally displaced persons or survivors or perpetrators of war, mass violence and terrorism. *Current opinion in psychiatry,* 25 (4), 277-284.

Ehntholt, K. & Yule, W. 2006. Practitioner review: Assesment and treatment of refugee children and adolescents who have experienced war-related trauma. *Journal of Child Psychology and Psychiatry,* 47 (12), 1197-1210.

Fabri, M. 2001. Reconstructing safety: Adjustments to the therapeutic frame in the treatment of survivors of political torture. *Professional Psychology: Research and Practice,* 32 (5), 452-457

Fazel, M., Reed, R., Panter-Brick, C. & Stein. A. 2011. Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *Lancet,* 1-15.

Ferren, P. 1999. Comparing perceived self-efficacy among adolescent Bosnian and Croatian refugees with and without posttraumatic stress disorder. *Journal of Traumatic Stress,*12 (3), 405-420.

Gilligan, C. 2009. `Highly vulnerable`? Political violence and the social construction of traumatized children. *Journal of Peace Research,* 46 (1), 119-134.

Herman, J. 1997. Trauma and recovery from domestic abuse to political terror. New York: Basic Books.

Jordans, M., Wietse, T., Komproe, I. & de Jong, J. 2009. Systematic review of evidence and treatment approaches: Psychosocial and mental health care for children in war. *Child and Adolescent Mental Health,* 14 (1), 2-14.

Juhila, K. & Abrams, L. 2011. Special issue editorial: Constructing identities on social work settings. *Qualitative Social Work,* 10 (3), 277-292.

Kaltiala – Heino, K. 2010. Nuorten rikollisuus ja väkivalta. Lasten ja nuorten hyvinvointi- ja pahoinvointi konsensuskokous. Suomalainen lääkäriseura Duodecim ja Suomen Akatemia.

Kanninen, K. 2007. Dialogisen mielen rakentuminen varhaisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa M. Lindeman, L. Hokkanen & R-L. Punamäki (toim.). Hermoverkot, mielenterveys ja psykoterapia. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.

Karlsson, L., Melartin, T. & Karlsson, H. 2007. Lapsuuden stressi uhkaa aikuisiän terveyttä. *Suomen Lääkärilehti,* 37, 3293-99.

Keltinkangas-Järvinen, L. 2007. Temperamentti. Helsinki: WSOY.

Kinzie, J., Cheng, K., Tsai, J. & Riley, C. 2006. Traumatized refugee children. The case for indivualized diagnosis and treatment. *The Journal of Nervous and Mental Disease,* 194 (7), 534-537.

Kohli, R. 2011. Working to ensure safety, belonging and success for unaccompanied asylum-seeking children. *Child Abuse Review,* 20 (5), 311-323.

Kohli, R. & Mather, R. 2003. Promoting psychosocial well-being in unaccompanied asylum seeking young people in the United Kingdom. *Child & Family Social Work,* 8 (3), 201-212.

Konsensuskokous 2006. Psykoterapia. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Akatemia.

Korkeila, J. 2012. Psykoterapian ja psyykenlääkkeiden vastakkainasettelu on turhaa. Duodecim, 128, 785-6.

Laukkanen, E. 2010. Nuoruusiän psyykkinen kehitys. Nuorten hyvinvointi ja pahoinvointi konsensuskokous 2010, Suomalainen lääkäriseura Duodecim ja Suomen Akatemia

Leiman, M. 2004. Vaikuttavuustutkimuksen pulmallisuus psykoterapiassa. *Duodecim,* 120(22), 2645-2653.

Lustig, S., Kia-Keating, M., Knight, W., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, D., Keane, T., & Saxe, G. 2004. Review of child and adolescent refugee mental health. *J. Am Acad. Child. Adolesc. Psychiatry,* 43 (1), 24-36.

Margolin, G. 2005. Children´s exposure to violence. Exploring developmental pathways to diverse outcomes. *Journal of Interpersonal Violence,* 20 (1), 72-81

Marttunen, M. 2012. Nuorten masennuksen hoitoon tarvitaan aktiivista otetta. *Duodecim,* 126, 2558-9.

Masten, A. 2001. Ordinary magic. Resilience processes in development. American Psychologist, 56 (3), 227-238.

Masten, A- & Obradovic, J. 2006. Competence and resilience in development. *Annals New York Academy of Sciences,* 1094, 13-27.

Mechanic, D. & Tanner, J. 2007. Vulnerable people, groups, and populations: Societal view. *Health Affairs,* 26 (5), 1220-1230.

Miller, K.E. & Rasmussen, A. 2010. War exposure, daily stressors and mental health in conflict and post- conflict settings: Bridging the divide between trauma- focused and psychosocial frameworks. *Social Science & Medicine,* 70, 7-16.

Miranda, J. Bernal, G., Lau, A., Kohn, L., Hwang. & la Fromboise, T. 2005. State of the science on psychosocial interventions for ethnic minorities. *Annual Review of Clinical Psychology,* 1, 113-142.

Montgomery, E. 2011. Trauma, exile, and mental health in young refugees. *Acta Psychiatrica Scandinavica,* 124, Suppl. 440., 1-46.

Murray, L., Cohen, J., Ellis, B. & Mannarino, A. 2008. Cognitive behavioral therapy for symptoms of trauma and traumatic grief in refugee youth. *Child Adolesc Psychiatric Clin N Am,* 17 (3), 585-604.

Nurmi, J-E. 2011. Miksi nuori syrjäytyy? *NMI-bulletin,* 21 (2), 28-35.

Paasio, P. 2010. Kaksi esimerkkiä laadun kehittämisestä Helsingissä: Perheneuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu. Valtakunnalliset sosiaalityön tutkimuksen päivät 18.2.2010 (esitys)

Peltonen, K. Qouta, S., El Sarraj, E. & Punamäki, R-L. 2010. Military trauma and social development: The moderating and mediating roles of peer and sibling relations in mental health. *International Journal of Behavioral Development,* 34 (6), 554-563.

Peltonen, K. 2011 Children and violence. Nature, consequences and interventions. Acta Universitatis Tapereansis 1622. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Punamäki, R-L. 2007. Muistaa vai unohtaa? Siinä traumatutkimuksen kysymys. Teoksessa M. Lindeman, L. Hokkanen & R-L. Punamäki (toim.). Hermoverkot, mielenterveys ja psykoterapia. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.

Punamäki, R-L. 2010. Traumaattiset tapahtumat ja niiden seuraamukset nuoruudessa. Nuorten hyvinvointi – ja pahoinvointi konsensuskokous. Suomalainen lääkäriseura Duodecim ja Suomen Akatemia.

Renner, W. 2009. The effectiveness of psychotherapy with refugees and asylum seekers: A preliminary results from an Austrian study. *Journal of Immigrant and Minority Health,* 11, 41-45.

Rutter, M. 1985. Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British Journal of Psychiatry,* 147, 598-611.

Shaw, J. 2003. Children exposed to war / terrorism. *Clinical Child and Family Psychology Review,* 6 (4), 237-246.

Solantaus, T. 2010. Nuorten mielenterveyden edistäminen. Erillisyydestä integraatioon, toiveista tulevaisuuteen. Nuorten Hyvinvointi ja pahoinvointi Konsensuskokous 2.2.2010 (luento)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 16.

Vladeck. B. 2007. How useful is “vulnerable” as a concept? *Health Affairs,* 26 (5), 1231-1234.

Wade, J., Mitchell, F. & Baylis, G. 2005. Unaccompanied asylum seeking children. The response of social work services. London: British Association for Adoption and Fostering.

Wahlström, J. 2007. Muutos psykoterapiassa. Teoksessa M. Lindeman, L. Hokkanen & R-L. Punamäki (toim.). Hermoverkot, mielenterveys ka psykoterapia. Helsinki: Psykologien Kustannus OY.

Watters, C. 2001. Emerging paradigms in the mental health care of refugees. *Social Science & Medicine,* 52, 1709-1718.

Williams, R. 2006. The psychosocial consequences for children and young people who are exposed to terrorism, war, conflict and natural disaster. *Current Opinion in Psychiatry,* 19, 337-349.

Winter, A. 2011. Social services: Effective practices in serving survivors of torture. *Torture,* 21 (1), 48-55.

Ziaian, T., de Anstiss, H., Antoniou, G., Baghurst, P., & Sawyer, M. 2012. Resilience and its association with depression, emotional and behavioural problems and mental health service utilisation among refugee adolescents living in South Australia. *International Journal of Population Research.* 2012, 9 pages.

Kotouttaminen.fi
Integration.fi